

КОРУПЦИЯТА В МАЛКИЯ И СРЕДЕН БИЗНЕС

Тази публикация е осъществена с подкрепата на проект "Създаване на регионални контакти", спонсориран от Фрийдъм Хаус със средства, осигурени от Американската агенция за международно развитие (USAID).

Становищата в настоящия документ са на неговите автори и не отразяват непременно възгледите на Фрийдъм Хаус или USAID.

Юли 2002 г.

Съдържание:

I. ОБЩИ ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО.....	3
II. ОСНОВНИ РЕЗУЛТАТИ	3
III. ОСНОВНИ ПРЕЧКИ ПРЕД РАЗВИТИЕТО НА ЧАСТНИЯ БИЗНЕС ...	5
IV. КОРУПЦИОННИТЕ ПРАКТИКИ В МАЛКИЯ И СРЕДЕН БИЗНЕС	6
1. ИДЕНТИФИКАЦИЯ НА КОРУПЦИЯТА	6
2. РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА КОРУПЦИЯТА ПРИ ПОЛУЧАВАНЕ НА АДМИНИСТРАТИВНИ УСЛУГИ.....	8
3. ВИДОВЕ ПОДКУПИ	9
КОРУПЦИОННИТЕ ОТНОШЕНИЯ В ЧАСТНИЯ БИЗНЕС	9
3.1. Основни проблеми, свързани с доставчици	9
3.2. Основни проблеми свързани със закупчици.....	10
4. ИНСТИТУЦИИ И ФОРМИ НА КОРУПЦИОНЕН НАТИСК	11
4.1. Публичната власт и корупцията	11
4.2. Параметри на корупционния процес.....	13
V. ЦЕНА НА КОРУПЦИЯТА	16
1. АДМИНИСТРАТИВНИТЕ ПРОЦЕДУРИ И КОРУПЦИЯТА	16
2. ВИДОВЕ И РАЗМЕРИ НА НЕОФИЦИАЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ;.....	17
2.1. Административни плащания.....	17
2.2. Пропуснати ползи в следствие на корупционни сделки	19
VI. ОБЩИ УСЛОВИЯ ЗА СЪЩЕСТВУВАНЕ НА КОРУПЦИЯТА.....	20
1. ИНФОРМИРАНост ЗА КРИТЕРИИТЕ И ПРАВИЛАТА ЗА ОСНОВНИТЕ АДМИНИСТРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ И ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ	20
2. ДОВЕРИЕ В СЪДЕБНАТА СИСТЕМА	22
3. КОРУПЦИОННИТЕ ОТНОШЕНИЯ ВЪВ ФИРМИТЕ	23
VII. СТРАТЕГИИ ЗА БОРБА С КОРУПЦИЯТА	26
1. ПРАВИТЕЛСТВЕНИ И ПОЛИТИЧЕСКИ РЕШЕНИЯ	26
2. СЪДЕБНИ И ПРАВНИ РЕШЕНИЯ.....	28
3. ЧАСТНИЯТ БИЗНЕС СРЕЩУ ПРОБЛЕМА КОРУПЦИЯ	29
4. БИЗНЕС АСОЦИАЦИИТЕ – СРЕДСТВО ЗА БОРБА С КОРУПЦИЯТА.....	31
VIII. ИЗВОДИ И ЗАКЛЮЧЕНИЯ	32
ПРИЛОЖЕНИЕ 1. ОПИСАНИЕ НА КОКРЕТНИ СЛУЧАИ НА КОРУПЦИЯ, С КОИТО СА СЕ СЪЛЪСКВАЛИ РЪКОВОДИТЕЛИТЕ НА МАЛКИ И СРЕДНИ ФИРМИ	34
ПРИЛОЖЕНИЕ 2. ОСНОВНИ РЕЗУЛТАТИ В ЗАВИСИМОСТ ОТ ВИДА И ГОЛЕМИНАТА НА ФИРМИТЕ.....	42
ПРИЛОЖЕНИЕ 3. ДЕМОГРАФСКИ ДАННИ ЗА ФИРМИТЕ.....	46

I. ОБЩИ ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

През юли 2002 г. агенция “Витоша РИСЪРЧ” осъществи по поръчка “Integra”, Словакия изследователски проект на тема “Корупцията в малкия и среден бизнес”. Основните цели на проекта са:

1. Да се установят най-сериозните, административни, институционални и корупционни проблеми, възпрепятстващи развитието на частния бизнес в България.
2. Да се идентифицира корупцията в малкия и среден бизнес, основните ѝ форми, проявления и степен на разпространение.
3. Да се дефинират най-ефективните стратегии за борба с корупцията от политическа и правна гледна точка, както и успешните решения в тази насока, произлизащи от частния сектор.

Основната дейност по проекта беше провеждането на социологическо проучване с ръководителите на малки и средни фирми (заети до 100 души) на територията на страната. В извадката бяха включени 642 фирми, от които бяха проведени 611 успешни интервюта¹. Полевата работа беше извършена от анкетъорския екип на “Витоша РИСЪРЧ” в периода 01 – 21 юли 2002 г.

Настоящият материал си поставя за цел да обобщи и анализира резултатите от изследването.

II. ОСНОВНИ РЕЗУЛТАТИ

1. Основни проблеми пред частния бизнес:
Високо данъчно бреме (60,6%)
Труден достъп до кредит за финансиране на бизнес дейности, Усложнени процедури при издаване на разрешителни и лиценз (43,5%)
Корупция и подкупност в обществения сектор (26,4%)
2. Корупционните практики в малкия и среден бизнес
  - Основни действия, идентифицирани като “корупция”: *искане и даване на подкупи при извършване на обществени услуги (78,1%), употреба на политическа власт за лична изгода (71,4%), пари за ускоряване на законови процедури (55,8%)*
  - 55,2% най-често формират мнението си за корупцията **при лични контакти с корумпирани служители**
  - 21,1% трябва да **правят неофициални плащания** при абсолютно всички случаи на получаване на обществена, за да си осигурят шанс за нейното спечелване
  - Основните видове подкупи са: *даването на пари (90,2%) в брой или подарък (39,2%), политическите протекции (37,5%) и личните връзки на ниво семейство, приятели и близки (34,4%)*
  - 50% от бизнесмените са правили неофициални плащания **при получаване на обществена поръчка**

---

¹ За повече методологическа информация вж. Приложение 3.

- Обществените служители, оказващи най-голям корупционен натиск са: *митнически власти, инспектори, адвокати, полицейски служители*
3. Цена на корупцията:
- 30% от анкетиранияте, които са посетили отговорната за регистрацията на фирмата инстанция **повече от 15 пъти**, са плащали подкуп за това.
  - “Най-скъпи” от корупционна гледна точка случаи: *получаването на банкови или други кредити: 22,1% - подкупи над 1000 лв.; Сключване договор с голяма фирма: 14,6% - подкупи над 1000 лв.*
  - 37% от анкетиранияте декларират, **че в две пети от всички договори**, независимо от вида или размера им, бизнес партньорите прибегват до неофициални плащания
  - Най-често пропуснатите ползи поради корупция са: *незакупуване на оборудване (58,9%), неполучаване на нов кредит (16,4%), не наемане на нов работник (13,0%)*
4. Условия за съществуване на корупцията
- 66% не разполагат с информация относно използването и управлението на **обществените финанси и събирането на данъци**
  - 45% са на мнение, че достъпът до информация относно правилата и критериите за взимане на решения при различните административни процедури **изцяло липсва**.
  - **81% нямат доверие в съдебната система**. За 68% при нарушаване на законите контролиращите органи **или не се намесват или са неефективни**. Същото се отнася и за наказателната система.
  - Основните принципи, използвани в ежедневния бизнес са: *финансов интерес (79,4%), етични стойности (47,3%), лични амбиции (29,5%)*.
  - Основните принципи, които биха намалили неофициалните плащания на фирмата са: *обективната оценка на най-добрата оферта (46,0%), ясно описания на продукти, услуги, цени и условия (42,4%) и др.*
  - 48% от запитаните стопански ръководители **инструктират** своите работници и служители за последствията при приемане на подкуп от доставчици, закупчици или клиент.
5. Стратегии за борба с корупцията.
- 44,3% считат, че подаването на оплакване за некачествено обслужване в определена институция **няма да промени особено нещата**
  - Основните правителствени приоритети при ограничаване на неофициалните плащания и подобряване нивото на обществени услуги са: *разработване на прозрачни правила и етични принципи за администрацията (33,9%), улесняване и ускоряване на административните процедури (28,2%)*.
  - 43,2% смятат, че административните процедури ще станат по-бързи и ефективни, ако се **спазват стриктно антикорупционните закони и санкции**
  - 29,8% оценяват високо полезността от създаването на неутрална, неправителствена организация, която да публикува анонимно в

масмедииите доказани корупционни практики, само ако хората останат анонимни.

- 37,7% са готови да декларират размера на подкупа и личността, която го е поискала пред неутрална антикорупционна организация, **ако имат гаранции за анонимност**

III. ОСНОВНИ ПРЕЧКИ ПРЕД РАЗВИТИЕТО НА ЧАСТНИЯ БИЗНЕС

Според анкетиранияте бизнесмени основните проблеми, пред които се изправя българският бизнес днес са основно в две направления. На първо място се поставят глобалните административни и финансови трудности, съществуващи на държавно и законодателно равнище. На следващо ниво се проявяват проблемите, свързани с ежедневно управление на стопанските единици и произлизащи в една или друга степен от индивидуалните нагласи на самите бизнесмени (*Таблица 1*).

Към първата група се отнасят проблеми като данъчните задължения и всички свързани с тях неуредици, трудности и пречки, проблемите, свързани с финансовата и банково-кредитна система на страната, както и до голяма степен участието и ролята на държавата в икономическите процеси.

Вторият тип проблеми включва разпространението на корупцията, административните процедури и бюрократичните пречки. В това число още могат да се отнесат и всички проблеми при изпълнението, интерпретацията и актуалността на отделните закони.

ТАБЛИЦА 1. ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ ПРЕД РАЗВИТИЕТО НА ЧАСТНИЯ БИЗНЕС В БЪЛГАРИЯ

	%*
Високо данъчно бреме; сложна и демотивираща данъчна система и събираемост	60,6
Труден достъп до кредит за финансиране на бизнес дейности	43,5
Недостатъчни държавни стимули за малките и средни предприятия (стартиране и развитие)	37,5
Усложнени и изискващи много време процедури при издаване на разрешителни и лицензи	35,7
Корупция и подкупност в общественения сектор	26,4
Произволни законови промени, които влияят върху бизнеса (регистрации и др.)	23,6
Сложни правила и дълги административни процедури при откриване на фирма	19,3
Непредвидима съдебна система (неясни закони. проблемно изпълнение и др.)	15,1
Правата на собственика не са гарантирани	11,9
Корупция и подкупност между контрагентите по веригата (големи предприятия-доставчик-клиент)	9,0
Висока стойност на капитала	6,1
Неравноправни възможности в приватизационния процес	4,9
Друго	3,9
Не знае / Не отговорил	2,6

* Сборът от процентите надхвърля 100, защото респондентите са давали повече от един отговор.

Корупцията като проблем пред частния бизнес е оценена високо от стопанските ръководители. Данните обаче сочат, че тя има по скоро второстепенно значение пред останалите проблеми, съществуващи на макро ниво. Резултатите позволяват да се направят и следните заключения:

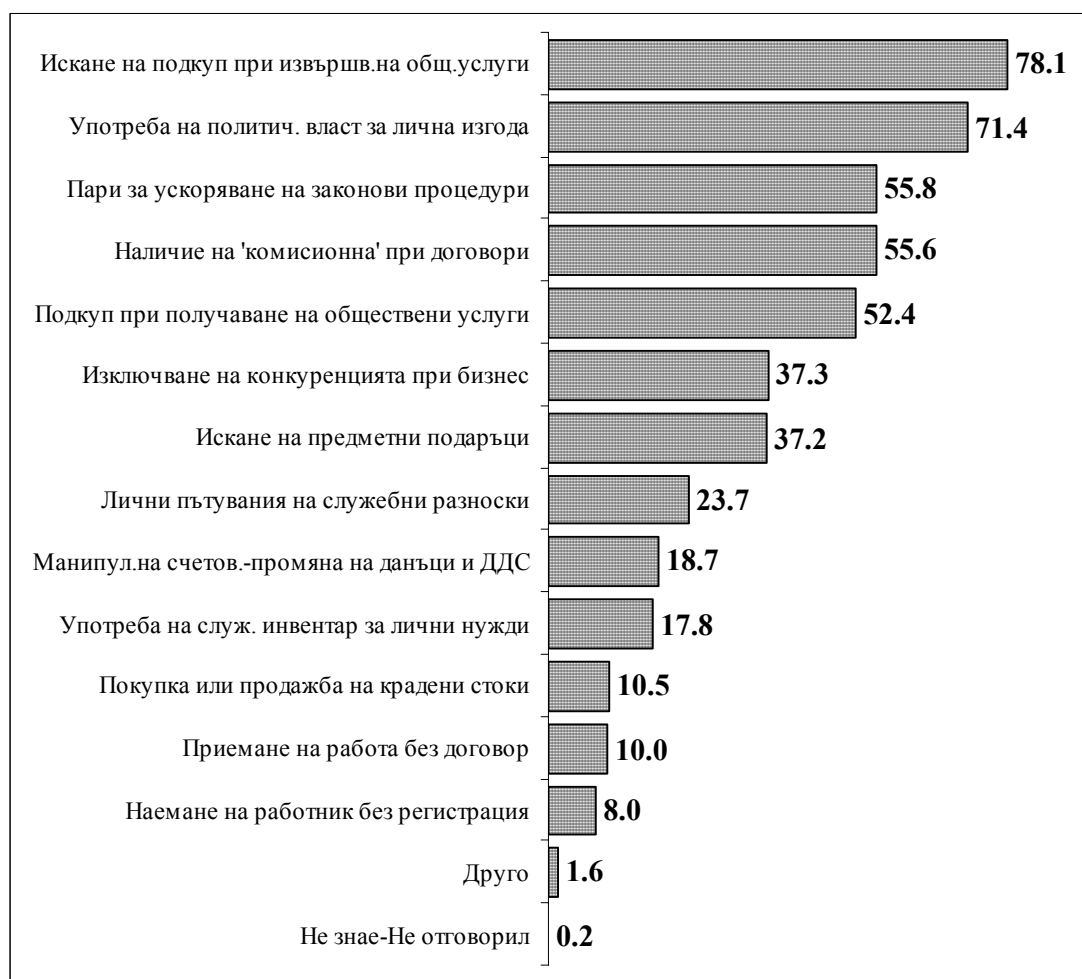
- ◆ За ръководителите на малки и средни предприятия по-негативно значение има корупцията сред служителите на държавната администрация, отколкото тази в самия частен бизнес.
- ◆ Като отделна категория, корупционните взаимоотношения между участниците в икономическия процес представляват по-малък проблем отколкото различните по форма и вид административни пречки и процедури.

IV. КОРУПЦИОННИТЕ ПРАКТИКИ В МАЛКИЯ И СРЕДЕН БИЗНЕС

1. ИДЕНТИФИКАЦИЯ НА КОРУПЦИЯТА

Точната идентификация на отделните корупционни практики от българските бизнесмени предоставя ценна информация в два аспекта. На първо място, става ясно доколко оценките на отделните респонденти съвпадат с общоприетите норми и определения за корупцията. От друга страна, това е и косвен измерител за степента на обществена опасност на конкретните корупционни практики.

ГРАФИКА 1. ДЕЙСТВИЯ ИДЕНТИФИЦИРАНИ КАТО “КОРУПЦИЯ” (%)

База N = 611 (Всички респонденти)

Тук са характерни няколко особености:

- ◆ За мнозинството от бизнесмените освен традиционните форми на корупция – даването на подкупи под различна форма, съществен елемент представлява и злоупотребата със служебно положение. Ако към тази категория се отнесат и останалите форми на злоупотреба (например: изключването на конкуренцията и нерегламентираните служебни пътувания), то според оценките на българските бизнесмени, значението на този корупционен аспект значително се покачва.
- ◆ Сред стандартните форми на корупция (предлагане или искане на пари, подаръци и услуги), за болшинството от респондентите най-голямо тегло имат подкупите при получаването на обществени поръчки.

В най-общия случай идентификацията на споменатите по-горе случаи на корупционно поведение са базирани на личен опит. Над половината от анкетираните (55,2%) декларират, че мненията им за корупцията се формират най-често при лични контакти с корумпирани служители, а приблизително всеки четвърти (23,9%) черпи информация за това от националните медии. Имайки предвид, че информацията за случаи на корупция, поместена в медиите съдържа до голяма степен субективизъм и сензационност, личният опит значително засилва значимостта на направените оценки.

2. РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА КОРУПЦИЯТА ПРИ ПОЛУЧАВАНЕ НА АДМИНИСТРАТИВНИ УСЛУГИ

В зависимост от основните типове бизнес дейности, извършвани от ръководителите на малки и средни предприятия, данните от изследването могат да послужат за основа при типологизиране на случаите, при които корупцията се среща най-често.

ТАБЛИЦА 2. ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА СЛУЧАИТЕ, ПРИ КОИТО СЕ Е НАЛАГАЛО ПЛАЩАНЕ НА ПОДКУПИ (%)

	100%	75%	50%	25%	До 25%	Без неоф. плащания	НЗ-НО
Получаване на разрешение за строеж	10,6	10,6	15,5	8,2	8,3	18,3	28,3
Получаване на разрешителни, лицензи	6,9	11,1	20,5	13,1	11,1	18,5	18,8
Включване към електрозахранване	4,6	4,3	8,2	8,2	15,4	36,3	23,1
Прокарване на вода	3,3	4,6	6,2	6,1	14,9	38,8	26,2
Получаване на телефонен номер	6,4	5,6	9,5	8,0	16,2	36,0	18,3
Регистрация на фирма	2,5	2,1	5,1	4,4	10,5	56,5	19,0
Получаване на кредит	9,8	10,0	14,9	9,7	12,8	17,2	25,7
Ускоряване на юридически услуги в съда	6,4	6,7	13,7	11,1	10,6	20,1	31,3
Регистрация на право на собственост	3,8	3,8	9,5	9,0	9,2	25,4	39,4
Спечелване на обществени поръчки	21,1	15,9	14,4	8,0	8,0	11,8	20,8
Неплащане на митнически сборове	14,1	12,1	10,8	5,6	3,8	17,3	36,3
Плащане на по-ниски данъци, чрез смет. трик.	6,7	10,0	16,4	8,0	9,7	22,9	26,4
Сключване на договори с големи предприятия	11,9	8,3	15,4	8,8	7,0	16,4	32,1
Други услуги,	0,3	1,1	1,0	0,3	0,2	4,6	92,5

База N = 611 (Всички респонденти)

Могат да се направят няколко основни извода за степента на разпространение на различните корупционни практики:

- ◆ Получаването на обществени поръчки е сред услугите, които най-често са съпътствани от корупция. Според всеки пети анкетирани (21,1%) при абсолютно всички случаи когато става въпрос за обществена поръчка, независимо от нейния вид и големина, бизнесмените трябва да правят неофициални плащания, за да си осигурят шанс за нейното спечелване.

- ◆ На следващо място в този списък могат да бъдат поставени дейностите, свързани с вноса и износа на стоки през граница. За близо 40% от бизнесмените в над половината от случаите когато става въпрос за неплащане на митнически сборове, е необходимо даването на подкупи.
- ◆ Към горните две корупционни практики могат още да се включат и сключването на договори с големи предприятия, както и разрешителните за строеж, при които даването на подкупи е оценено като често срещано явление, макар и в по-ниска степен от първите две.
- ◆ В дъното на тази класация могат да се поставят онези обществени услуги като съдебната регистрация, прокарването на телефон, електричество и вода. При тези дейности според по-голямата част от респондентите неофициални плащания почти не са необходими или съществуват в минимален брой случаи.

3. ВИДОВЕ ПОДКУПИ

Видът на отделните корупционни проявления може да варира в зависимост от разнообразието на предоставените услуги. Той може да включва освен материални облаги като пари, подаръци и услуги, така и редица допълнителни дейности, свързани по един или друг начин със злоупотребата със служебно положение.

За болшинството от анкетираните бизнесмени най-често срещаният вид корупция представлява даването на пари в брой или подарък – съответно 90,2% и 39,3% са посочили тези отговори. На следващо място могат да се поставят политическите протекции (37,5%) и личните връзки на ниво семейство, приятели и близки (34,4%).

КОРУПЦИОННИТЕ ОТНОШЕНИЯ В ЧАСТНИЯ БИЗНЕС

3.1. ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ, СВЪРЗАНИ С ДОСТАВЧИЦИ

Извършването на търговски операции без издаването на фактура и честата и непредвидена промяна на условията между доставчик и бизнесмен са сред основните проблеми, стоящи пред бизнесмените, по отношение на техните контакти с доставчиците (*Таблица 3*).

ТАБЛИЦА 3. ЧЕСТОТА НА ВЪЗНИКВАНЕ НА ПРОБЛЕМИ С ДОСТАВЧИЦИ (%)

	<i>Много често</i>	<i>Често</i>	<i>Рядко</i>	<i>НЗ-НО</i>
Доставчикът тайно договаря цена и изключва конкуренцията	15,9	47,1	33,9	3,2
Доставчикът предлага своите стоки, дискриминирайки конкуренцията	14,6	48,8	32,2	3,9
Доставчикът се намесва във Вашия процес на вземане на решения	10,1	32,1	54,1	2,8
Доставчикът предлага подкуп	9,8	44,7	43,1	2,4
Доставчикът иска подкуп	6,1	40,0	51,3	2,6
Доставчикът продава своите стоки/услуги (отчасти) без фактури или други документи	34,4	41,1	23,9	0,6
Доставчикът променя правилата за доставка произволно	11,7	45,6	41,9	0,8
Други проблеми	26,7	26,7	13,3	33,3

База N = 611 (Всички респонденти)

По отношение на честота на възникване на проблемите с доставчиците се наблюдават следните по-важни особености.

- ◆ Малък е броят на онези бизнесмени, които не могат да дефинират своите проблеми с доставчиците. На практика всеки един от респондентите е декларирал, че е имал поне един от изброените.
- ◆ В основната си част проблематични са по-скоро онези взаимоотношения, които се свързват с нелоялната конкуренция. Делът на бизнесмените, отбелязали предлагането или искането на подкупи като често и много често срещано явление е по-малък отколкото при останалите споменати проблеми.

3.2. ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ СВЪРЗАНИ СЪС ЗАКУПЧИЦИ

Сред проблемите, възникващи със закупчиците отново най-често се споменават онези, които са свързани с извършването на търговски дейности без издаването на финасови и счетоводни документи. Около 47% са споменали, че са се сблъскали по един или друг начин с този проблем, а за преднамереност при закупуването на определени стоки съобщават 48%. Успоредно с това 36% отбелязват, че в тяхната практика е имало случаи на нарушаване конфиденциалността на офертите.

Честота на възникване на гореспоменатите проблеми е поместена в Таблица 4.

ТАБЛИЦА 4. ЧЕСТОТА НА ВЪЗНИКВАНЕ НА ПРОБЛЕМИ СЪС ЗАКУПЧИЦИ (%).

	<i>Много често</i>	<i>Често</i>	<i>Рядко</i>	<i>НЗ-НО</i>
Закупчикът купува само от предпочитани доставчици	30,7	53,6	13,7	1,7
Закупчикът не внимава за качеството на продукта или услугата, датата на доставка или начина на плащане и по този начин произволно изключва конкуренцията	11,6	47,6	39,0	1,8
Закупчикът нарушава тайната на офертите на доставчиците	13,5	50,9	32,4	3,2
Закупчикът отхвърля потенциални доставчици чрез неправилни предварителни оценки	9,9	51,9	35,9	2,2
Закупчикът не изплаща фактури навреме	26,7	42,8	27,4	3,2
Закупчикът иска подкуп	17,1	42,8	32,9	7,2
Други проблеми	0,0	0,0	11,1	88,9

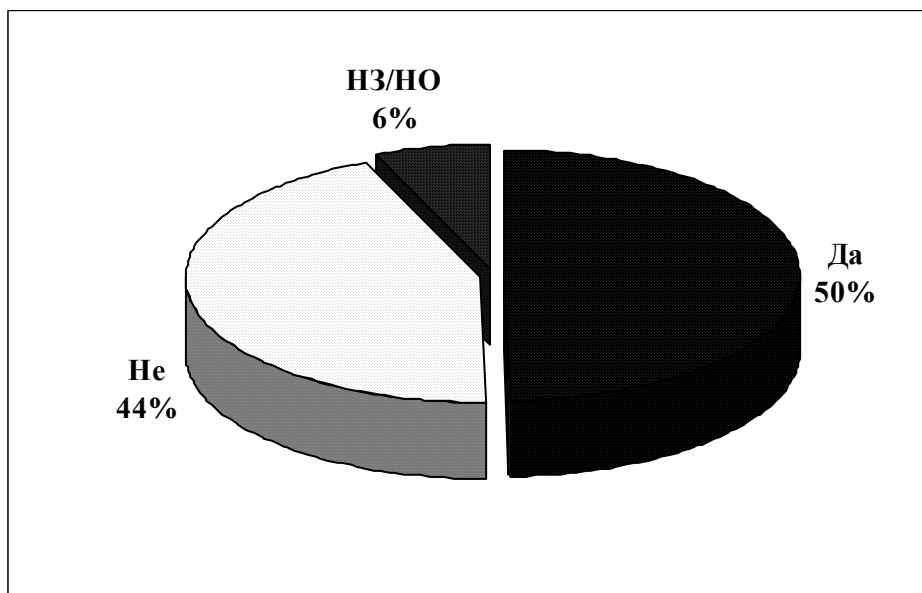
Гореспоменатите проблеми, както от страна на доставчиците, така и от страна на закупчиците могат да доведат до сериозни последствия за нормалното функциониране на икономическия цикъл от гледна точка на регулярност и надеждност на доставките, лоялност в отношенията и др. Като цяло обаче, тези спънки не винаги предполагат ангажирането с определен вид корупционно поведение. Следователно, проблемът с корупцията произтича в по-голяма степен от отношенията на бизнесмените с държавната администрация, отколкото в ежедневните контакти с останалите участници в бизнес сделките.

4. ИНСТИТУЦИИ И ФОРМИ НА КОРУПЦИОНЕН НАТИСК

4.1. ПУБЛИЧНАТА ВЛАСТ И КОРУПЦИЯТА

Близко половината от анкетиранияте респонденти декларират, че срещу тях под една или друга форма е упражнен корупционен натиск от страна на обществени служители в случаите на получаване на обществени поръчки (Графика 2).

ГРАФИКА 2. ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА СЛУЧАИТЕ, ПРИ КОИТО СА ПРАВЕНИ НЕОФИЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ПОЛУЧАВАНЕ НА ОБЩЕСТВЕНА ПОРЪЧКА

База N = 611 (Всички респонденти)

Най-често за участие в подобни корупционни сделки споменават ръководителите на МСП от областта на търговията (63%), производството (31%) и строителството (15%)². Фирмите от тези групи на практика са и най-засегнати от оказване на корупционен натиск.

² Общият дял на отговорилите надвишава 100%, защото много често една и съща фирма извършва няколко дейности и респондентите са давали по няколко отговора.

ТАБЛИЦА 5. ЧЕСТОТА НА ОКАЗВАНЕ НА КОРУПЦИОНЕН НАТИСК (%)

	<i>Много често</i>	<i>Често</i>	<i>Рядко</i>	<i>НЗ/НО</i>
Митнически власти	42.4	16.0	15.1	26.5
Инспектори	23.4	29.8	26.7	20.1
Адвокати	23.2	24.5	28.3	23.9
Полиция	23.2	28.3	30.3	18.2
Местна власт	20.3	28.8	36.0	14.9
Данъчни власти	18.8	27.7	37.6	15.9
Съд	17.0	24.5	26.0	32.4
Министерства и други държавни ведомства	13.9	23.2	30.0	32.9
Икономическа полиция	13.4	16.7	28.5	41.4
Големи предприятия	11.9	18.3	28.0	41.7
Регионална власт	11.1	23.4	36.7	28.8
Телекомуникации	9.7	15.9	47.5	27.0
Банки	8.8	15.2	44.8	31.1
Бюра по труда	1.6	5.9	43.0	49.4

База N = 611 (Всички респонденти)

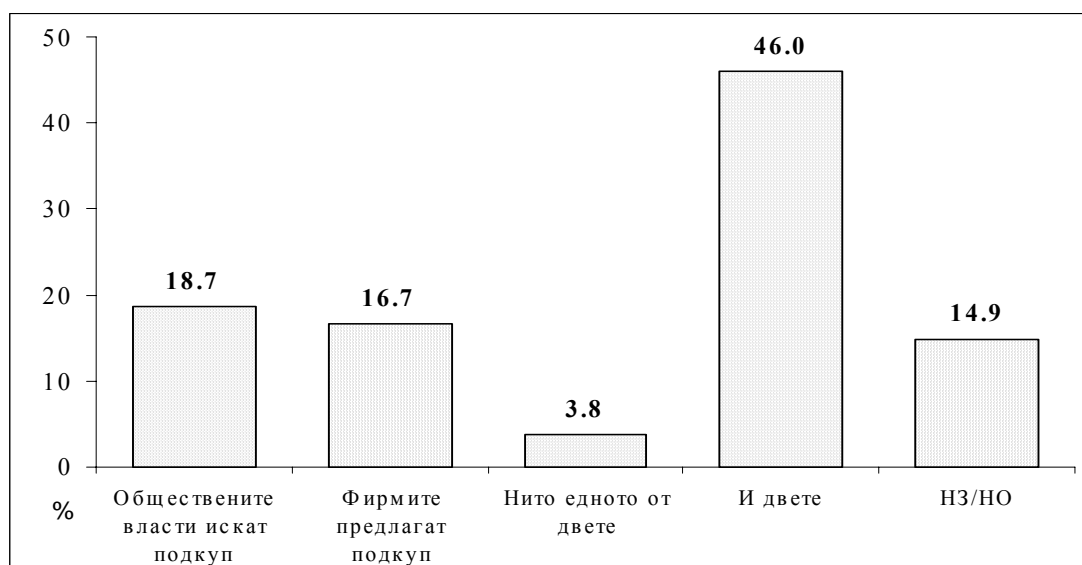
- ◆ Митническите власти, инспекторите³ и полицейските служители най-често оказват натиск върху бизнесмените.
- ◆ На практика “митническите власти” могат да се отделят като самостоятелна категория сред най-корумпираните институции. Относителният дял на посочилите го като най-често искащи подкупи е почти два пъти по-голям от следващата категория (Инспектори).
- ◆ Телекомуникациите, банковите институции и бюрата по труда в най-малка степен се оценяват като корумпирани.

4.2. ПАРАМЕТРИ НА КОРУПЦИОННИЯ ПРОЦЕС

Според редица теоретични постановки общото разпространение на корупцията се определя от нейната практическа ефективност. Колкото по-бързо и безпроблемно се “решават” административните пречки и ограничения с помощта на подкупи, услуги или подаръци, толкова повече хора ще се ангажират с тези дейности. Това им спестява време, нерви и средства. В този смисъл корупционният акт се извършва от две заинтересовани страни. Подобна тенденция се наблюдава и в настоящото изследване.

³ Тук се имат предвид всички противопожарни, санитарни, трудови и др. инспектори

ГРАФИКА 3. ИНИЦИАТОРИ НА КОРУПЦИОННИТЕ СДЕЛКИ (%)

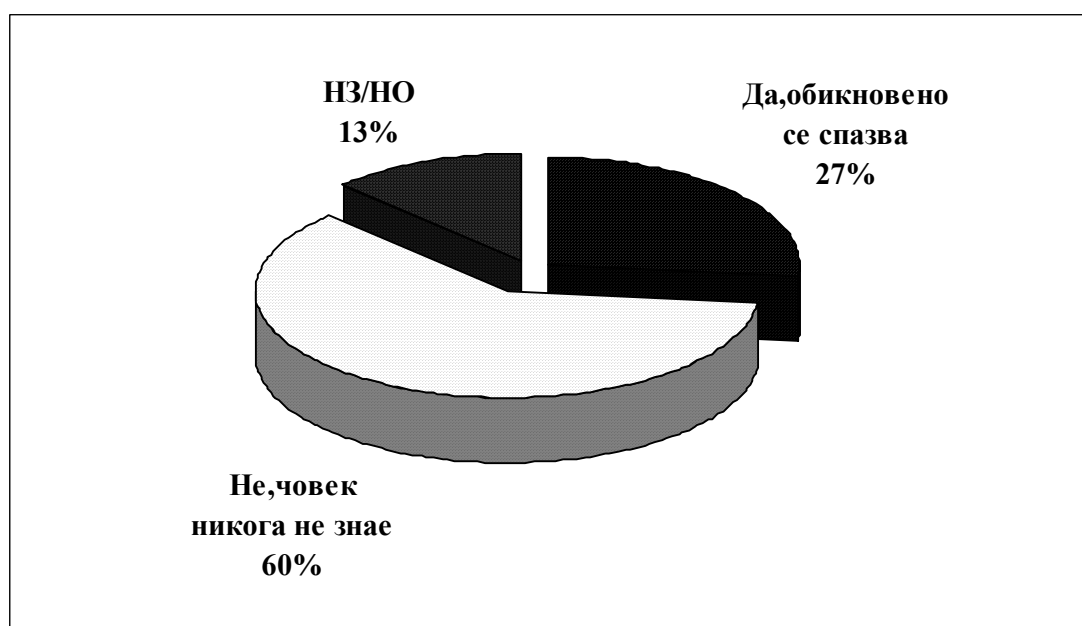

База N = 611 (Всички респонденти)

Приблизително всеки втори запитан е на мнение, че в процеса на сключване на различни видове договори, получаване на обществени поръчки, провеждане на търгове и др. и бизнесмените предлагат, и отговорните обществени служители искат подкупи. Нещо повече, подобна нагласа би могла да се интерпретира като индикатор за трайно установена практика в отношенията между бизнесмените и публичните власти.

В същото време плащането на подкуп не винаги може да се възприеме като сигурно условие, че дадена сделка ще бъде реализирана.

ГРАФИКА 4. СПАЗВАНЕ НА ДОГОВОРЕНИТЕ УСЛОВИЯ ПРИ КОРУПЦИОННИ СДЕЛКИ

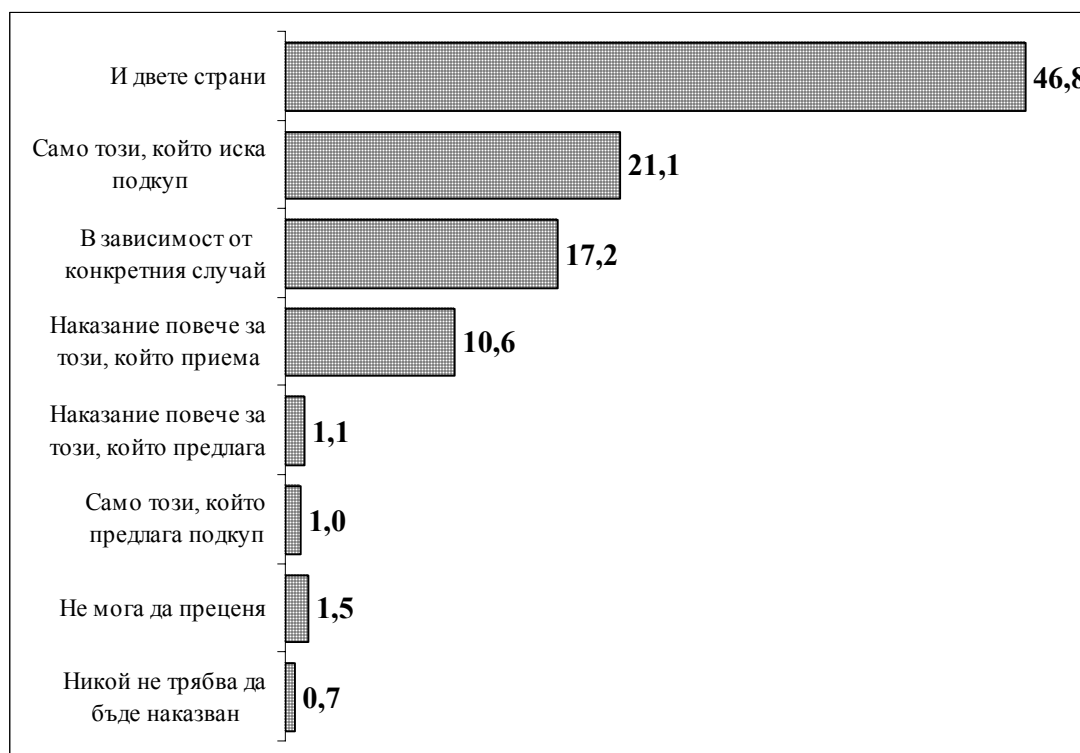

База N = 611 (Всички респонденти)

- ◆ Болшинството от запитаните предприемачи не изразяват категоричната позиция относно спазването условията на корупционната сделка. (Графика 4).
- ◆ Почти всеки пети (18%) споменава за наличието на случаи, при които услугата не е извършена качествено дори и при даването на подкуп,
- ◆ Най-често това се наблюдава при предоставянето на подкупи до инстанции на местната власт (29%), включително общинска администрация, общински съвет, общинска агенция по приватизация, областна управа, както и при службите, отговорни за издаване на различни видове разрешителни (9%).

Според чл.304а ал.1 и 3⁴ на наказателна отговорност подлежат както лицата предложили подкуп, така и длъжностните лица, които са приели неофициални плащания. Предвиденият срок на наказанието е от една до пет години. Мненията на анкетираните предприемачи до голяма степен се покриват с със съществуващата законова рамка. Според 47% от запитаните на наказание трябва да бъдат подложени и двете страни в корупционната сделка, а за едва 0,7% на наказание на бива да бъде подлагана нито една от тези страни. Всеки пети е на мнение, че отговорност трябва да носи изискващата подкупа страна. (Графика 5)

ГРАФИКА 5. СУБЕКТИВНА ОЦЕНКА ЗА ТОВА КОЙ ТРЯБВА ДА БЪДЕ НАКАЗВАН В СЛУЧАИ НА КОРУПЦИЯ.

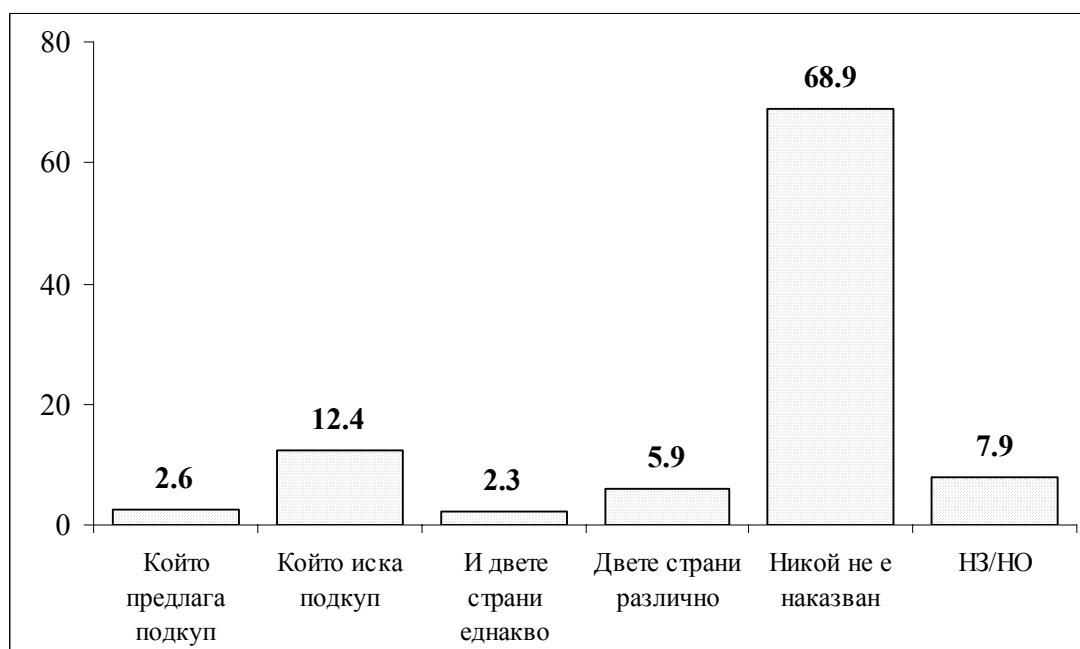

База N = 611 (Всички респонденти)

От друга страна, данните регистрират значителна разлика в оценките на респондентите за това кой трябва да бъде и това кой реално е наказван (Графика 6).

⁴ НК на Република България ДВ, бр. 51 от 2000 г.

ГРАФИКА 6. ОЦЕНКА ЗА НАЛАГАНИТЕ НАКАЗАНИЯ В СЛУЧАИ НА КОРУПЦИЯ (%).

База N = 611 (Всички респонденти)

V. ЦЕНА НА КОРУПЦИЯТА

1. АДМИНИСТРАТИВНИТЕ ПРОЦЕДУРИ И КОРУПЦИЯТА

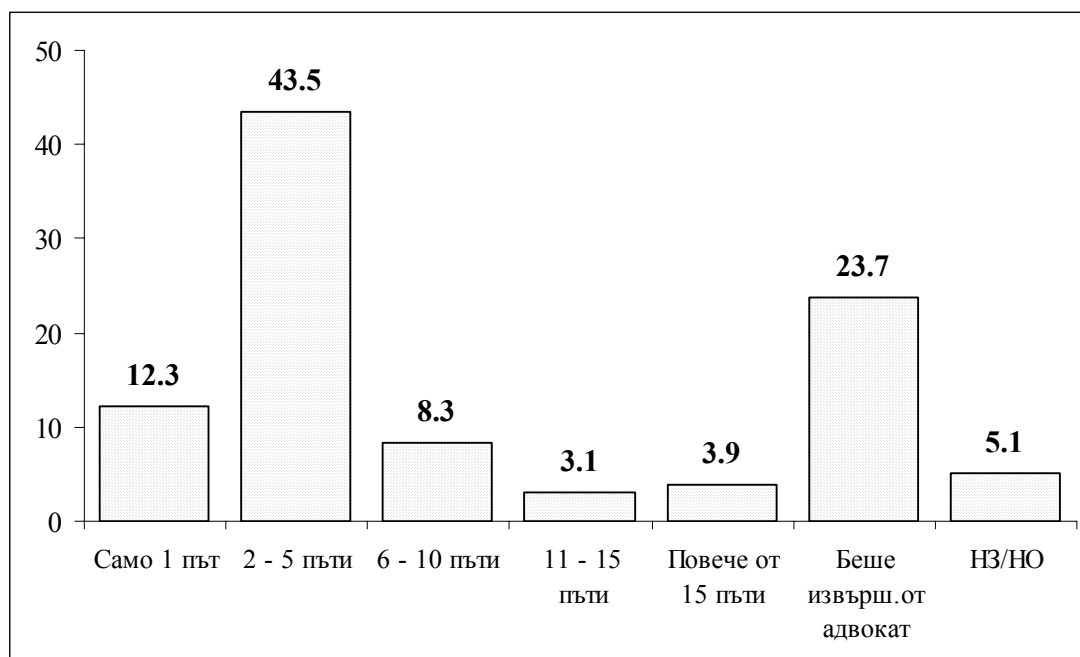
Бързото и безпроблемно преодоляване на административните и бюрократични пречки пред бизнеса е съществено условие за ефективното функциониране на МСП. От една страна, колкото регистрацията и пререгистрацията на малките фирми са по-улеснени, толкова по-бързо фирмата става оперативна и ефективно функционираща. От друга страна, бюрократичните проблеми са и съществен фактор за генерирането на корупция и определят нейното разпространение.

За над половината от изследваните предприятия (55%), най-често споменавания срок за регистрация на фирмата е в рамките от две седмици до един месец. За близо 30% този срок е бил между един и три месеца.

В болшинството от случаите на предприемачите се е налагало да посещават между два и 5 пъти институциите в хода на регистрацията на фирмата, а всеки четвърти се е доверил на услугите на адвокат (*Графика 7*).

ГРАФИКА 7. ЧЕСТОТА НА ПОСЕЩЕНИЕ НА ИНСТИТУЦИИТЕ ПРЕДИ ПОЛУЧАВАНЕТО НА РЕГИСТРАЦИЯ (%).

База N = 611 (Всички респонденти)

По детайлният анализ на данните показва следните зависимости:

- ◆ По-честото посещение на институциите е свързано с по-висок риск от корупционен натиск. Близо 30% от анкетираните, които са посетили отговорната за регистрацията на фирмата инстанция повече от 15 пъти, са плащали подкуп за това.
- ◆ От друга страна, за почти всяко четвърто предприятие участвало в изследването, подкуп е бил даван още между 6-то и 10-то посещение на институцията.
- ◆ В случаите когато се е налагало само еднократно посещение на административните инстанции, едва 1,3% посочват, че им се е налагало да правят неофициални плащания за регистрация.

2. ВИДОВЕ И РАЗМЕРИ НА НЕОФИЦИАЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ;

2.1. АДМИНИСТРАТИВНИ ПЛАЩАНИЯ

При изясняване на конкретния размер на подкупа за някои от основните дейности, извършвани от МСП, са характерни няколко особености, формиращи както отношението към отделните корупционни проявления, така и личната позиция на самите предприемачи по този въпрос (Таблица 6)

ТАБЛИЦА 6. СРЕДЕН РАЗМЕР НА ПОДКУПА (%)

	<i>До 250 лв.</i>	<i>251 до 500 лв.</i>	<i>501 до 1000 лв.</i>	<i>1000 до 5000 лв.</i>	<i>Над 5000 лв.</i>	<i>НЗ/НО</i>
Разрешение за строителство	43,3	17,5	9,3	5,2	3,1	21,6
Местни разрешителни	56,9	12,0	6,0	2,4	0,6	22,2
Инсталиране на електричество	53,4	17,5	7,8	4,9	3,9	12,6
ВиК инсталиране	57,6	11,9	11,9	3,4	0,0	15,3
Телефон	65,2	15,2	6,8	2,3	0,0	10,6
Регистрация на Вашата фирма	50,7	22,7	6,7	1,3	2,7	16,0
Получаване на кредит	23,4	13,0	19,5	15,6	6,5	22,1
Ускоряване на юридически процедури	48,1	20,8	8,5	5,7	0,0	17,0
Регистрация на права на собственост	29,8	19,1	14,9	4,3	2,1	29,8
Сключване договор с голяма фирма	6,5	14,6	17,1	13,0	1,6	47,2
Плащане на по-ниски данъци	38,1	16,7	14,3	7,1	2,4	21,4
Неплащане на мита	21,1	0,0	26,3	15,8	7,9	28,9
Други услуги	37,5	12,5	0,0	6,3	0,0	43,8

- ◆ На първо място, прави впечатление сравнително големия дял на респондентите, заели пасивна позиция т.е. отказалите да дадат отговор. Особено голям е той сред тези, при които се е наложило плащането на неофициални суми в отношенията с по-големи компании. Причините за това могат да бъдат две. На първо място, за повечето предприемачи размерът на подкупа, независимо от неговото предназначение, представлява вътрешно фирмена тайна или установена практика, която не бива да излиза наяве. От друга страна, подкупите за отделните дейности могат да варират в зависимост от конкретната ситуация. По този начин трудно би могъл да се определи еднозначно средния му размер.
- ◆ Получаването на банкови или други кредити и взаимоотношения с големи фирми са сред “най-скъпите” от корупционна гледна точка случаи, пред които са изправени ръководителите на МСП. При тях подкупите варират в значително по-високи граници.
- ◆ Към категорията на най-ниските плащания могат да се отнесат подкупите, давани при отношенията с телекомуникационната компания, поставянето на електрически и ВиК инсталации, административните процедури по регистрацията на фирмата, както и различните видове разрешителни, издавани на местно равнище

ТАБЛИЦА 7. СРЕДНА СУМА НА НЕОФИЦИАЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ ПО ИНСТИТУЦИИ (ЛВ)

	<i>Средна</i>	<i>Стандартно отклонение</i>	<i>База*</i>
Обществени институции	576,39 лв.	511,66	72
Държавни компании	715,56 лв.	630,14	27
Бизнес партньори	811,52 лв.	799,43	33
Други	657,89 лв.	585,30	19

*само посочилите валидна сума

2.2. ПРОПУСНАТИ ПОЛЗИ В СЛЕДСТВИЕ НА КОРУПЦИОННИ СДЕЛКИ

Едни от често споменаваните категории от дейности, свързани с корупционните практики в малкия и среден бизнес, са взаимоотношенията с големите компании в бранша и опитите на малките фирми да спечелят определена обществена поръчка. Таблица 8 съдържа разпределението на респондентите според оценките им за големината на подкупа при получаването на поръчки от горните две категории:

ТАБЛИЦА 8. СРЕДЕН РАЗМЕР НА КОРУПЦИОННИТЕ ПЛАЩАНИЯ КАТО ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ ОТ СУМАТА ПО ДОГОВОРА ПРИ ПОЛУЧАВАНЕ НА ПОРЪЧКИ ОТ:

	<i>Обществен сектор (%)</i>	<i>Големи фирми (%)</i>
До 2 %	1,6	3,6
3 - 5 %	5,7	4,4
6 - 10 %	10,3	7,9
11 - 20 %	3,1	3,3
Повече от 20 %	0,5	0,7
Не трябваше да плащаме	17,0	18,8
Не получаваме поръчки	49,6	47,3
Не знае-Не отговорил	12,1	14,1

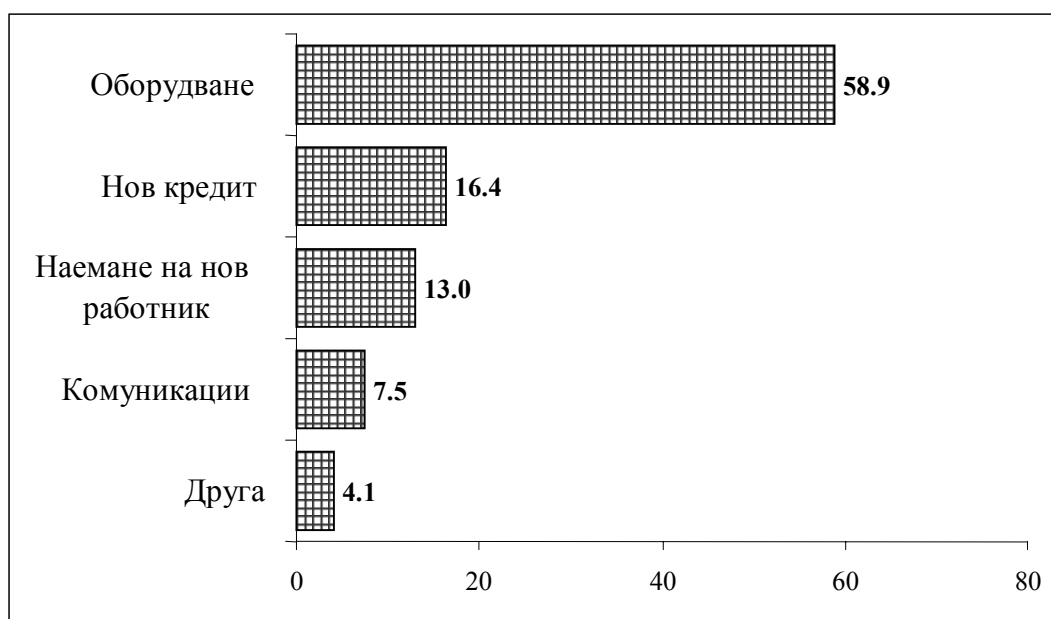
База N = 611 (Всички респонденти)

Най-общо структурата на двете категории не се различава съществено т.е. почти не се забелязват значими различия в отношенията с институциите, както в обществения, така и в частния сектор, когато се говори за корупционни сделки. И в двата случая едва около една пета са онези бизнесмени, които не са се изправяли пред необходимостта да заплащат неофициално.

Даването на подкупи води до допълнително преразпределение на финансовите средства и последващите от това неосъществени транзакции. Тези плащания допълнително оскъпяват сделките и са особено опасни за фирми с малък бюджет, които трябва да търсят допълнителни средства или да ограничат своята активност.

Подобна картина се наблюдава и при изследваните фирми (Графика 8)

ГРАФИКА 8. ВИДОВЕ НЕОСЪЩЕСТВЕНИ ИНВЕСТИЦИИ, ПОРАДИ ПОДКУПИ (%)

База N=146 (Бизнесмените, които са планирали някоя от изброените инвестиции и реално не са я осъществили)

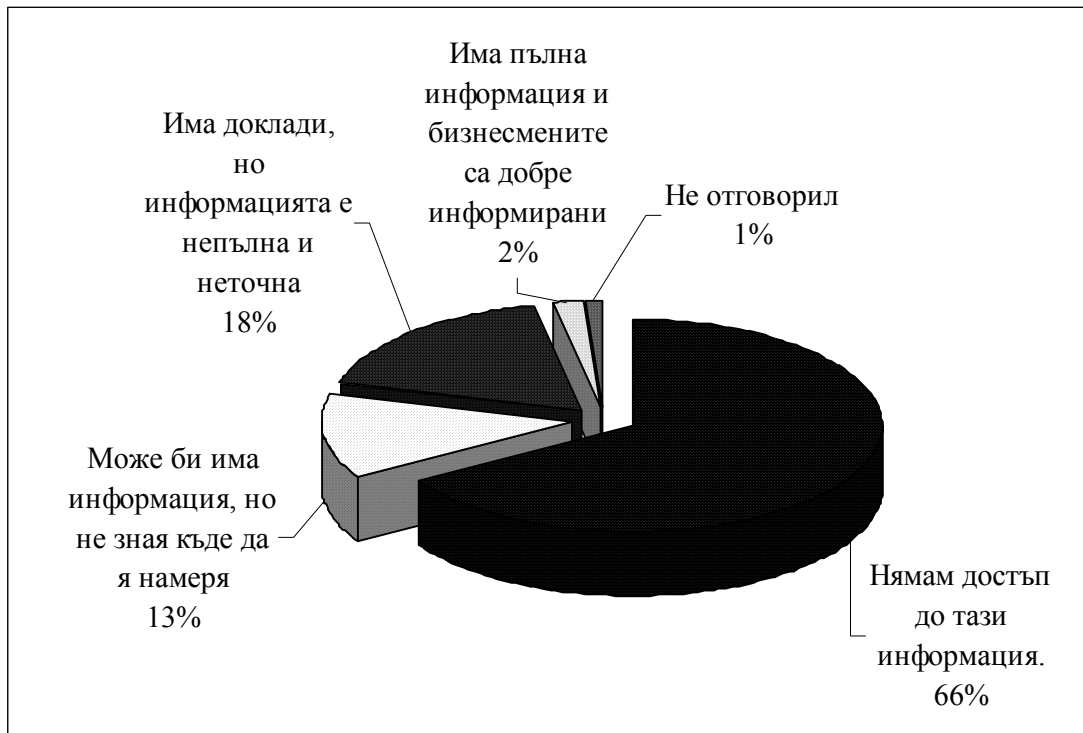
Корупцията ограничава най-вече подобряването на инфраструктурата на фирмите, както и възможността им за придобиването на нови кредити и развитието на човешкия капитал.

VI. ОБЩИ УСЛОВИЯ ЗА СЪЩЕСТВУВАНЕ НА КОРУПЦИЯТА

1. ИНФОРМИРАНост ЗА КРИТЕРИИТЕ И ПРАВИЛАТА ЗА ОСНОВНИТЕ АДМИНИСТРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ И ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ

Един от основните фактори, които теоретично могат да ограничат разпространението на корупцията в обществената сфера е публичността. Колкото повече действията на отговорните институции са по-прозрачни и представляват обществено достойние, толкова повече се увеличава шансът за обществен контрол над тях, което неизбежно би довело до ограничаване на корупцията.

ГРАФИКА 9. ИНФОРМИРАНОСТ ОТНОСНО ИЗПОЛЗВАНЕТО И УПРАВЛЕНИЕТО НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ ФИНАНСИ И СЪБИРАНЕТО НА ДАНИЦИ.

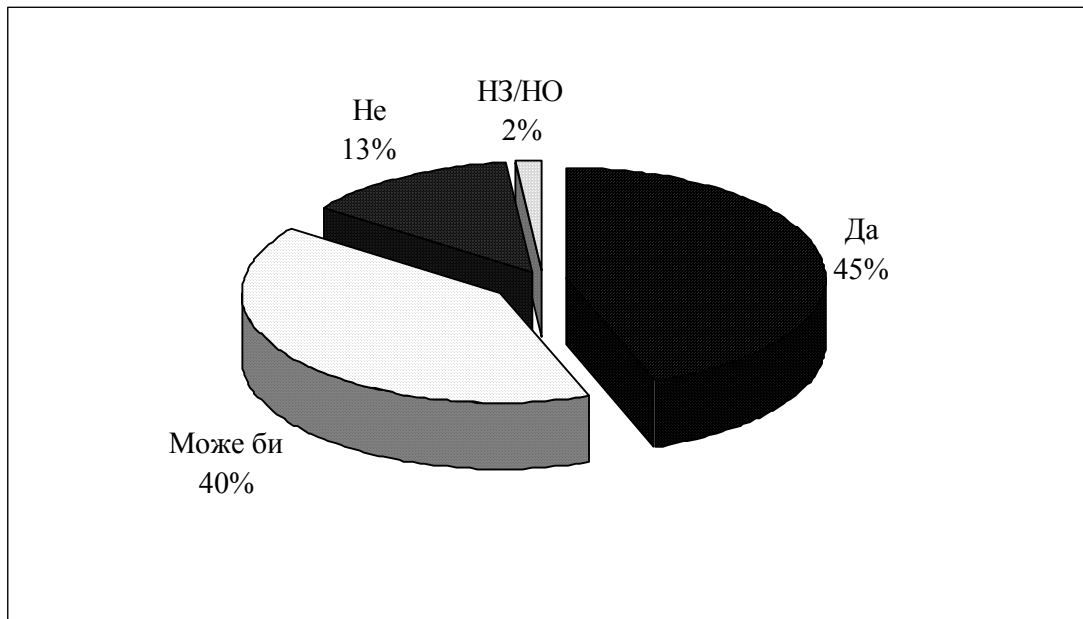
База N = 611 (Всички респонденти)

Данните от настоящото изследване недвусмислено показват изключително ниско ниво на информираност на ръководителите на МСП относно действията на публичната администрация (Графика 9). За значителна част от тях финансовите и фискални операции са забулени в тайна. Този факт може да се счита за достатъчен аргумент за формиране на ниско доверие в институциите и съмнения за наличие на корупция в тях.

Близо половината от респондентите (45%) са на мнение, че достъпът до информация относно правилата и критериите за взимане на решения при различните административни процедури изцяло липсва. Друга голяма група респонденти (38%) застава зад позицията, че подобни критерии може и да съществуват, но практиката на неофициалните плащания е силно изразена, а тези критерии не се прилагат.

Общото между тези две групи е тяхната убеденост в превръщането на корупцията в обществен регулатор, което е и прекият резултат от ниската прозрачност в действията на администрацията.

ГРАФИКА 10. ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ НА КОРУПЦИЯТА, АКО СЕ ПОДОБРИ КАЧЕСТВОТО НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ УСЛУГИ

База N = 611 (Всички респонденти)

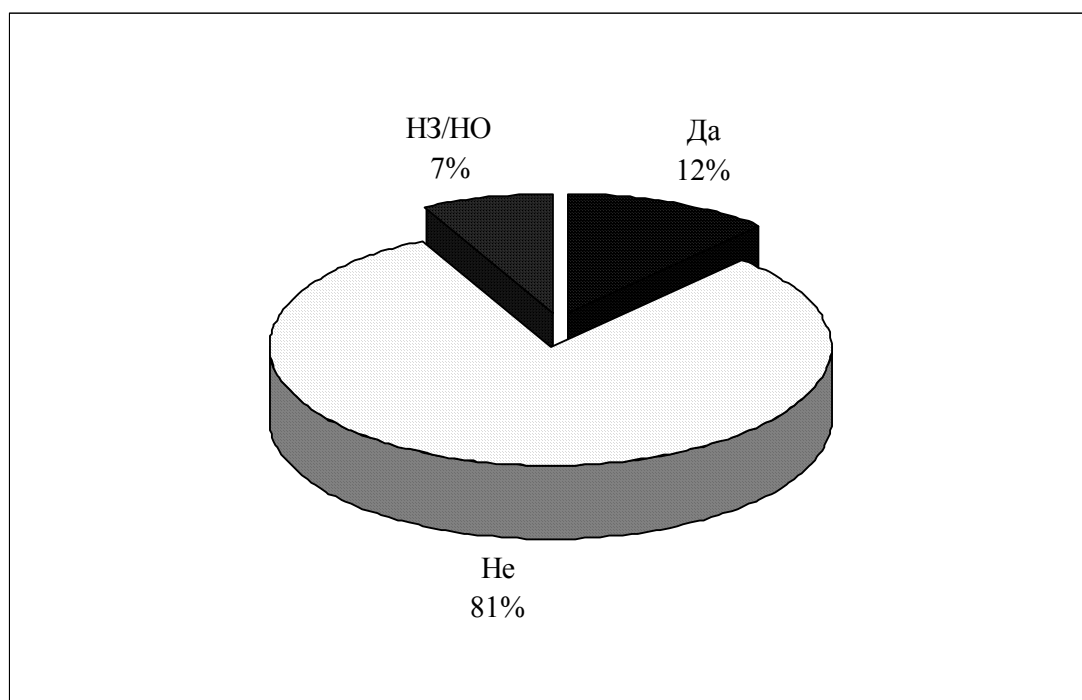
Според анкетираните бизнесмени, в системата на обществените услуги е налице занижен контрол, неспазване и заобикаляне на законово установените правила, с цел лична изгода. (Графика 10)

- ◆ Голяма група предприемачи (38%) са на мнение, че освен официално обявяваните такси, заинтересованите лица, при общуването си с институциите, са принудени да заплащат и редица неофициални средства, а 12% са на мнение, че официалните плащания не се обявяват предварително и в редица случаи са произволни.
- ◆ Половината от запитаните застават зад позицията, че всяка инстанция би трябвало да има ясно установени правила за противодействие на корупцията. Дори и там където съществуват, тези правила по принцип не се спазват. Причината за това са липсата на контрол, неналагането на санкции и др.
- ◆ За 36% от бизнесмените институциите не създават подобни правила и антикорупционен контрол върху чиновниците не се упражнява.

2. ДОВЕРИЕ В СЪДЕБНАТА СИСТЕМА

Съдебната система представлява онази институция, която основно трябва да се бори с корупционните прояви. Резултатите от изследването обаче, регистрират изключително ниско доверие към нейните действия (Графика 11).

ГРАФИКА 11. ДОВЕРИЕ В СЪДЕБНАТА СИСТЕМА.

База N = 611 (Всички респонденти)

Причините за тази слаба оценка, според мнението на болшинството от респондентите, са най-вече ниската ефективност и тромавостта на институциите, изграждащи съдебната система:

- ◆ За 68% при нарушаване на законите контролиращите органи или не се намесват или са неефективни. Същото се отнася и за наказателната система.
- ◆ Друга голяма група стопански ръководители (56%) не вярва на съдебната система поради двусмислеността и лошата практическа насоченост на законите, регулиращи бизнеса. Към тази позиция могат да се отнесат и онези 55%, които смятат, че новите закони, регулират бизнеса, но на практика не водят до неговото развитие.

3. КОРУПЦИОННИТЕ ОТНОШЕНИЯ ВЪВ ФИРМИТЕ

Ангажирането с корупционни действия или въздържането от подобно поведение в редица случаи може да бъде и в резултат на личната ценностна система на отделния предприемач. Като нейно конкретно проявление в бизнеса може да се възприемат основните принципи, които този предприемач използва при ръководенето на своята фирма.

ГРАФИКА 12. ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ, ИЗПОЛЗВАНИ В ЕЖЕДНЕВНИЯ БИЗНЕС (%)

База N = 611 (Всички респонденти)

Високото място на моралните и етични ценности е показателно за нагласата на анкетираните и взаимоотношенията в бизнеса. За близо половината от респондентите коректното отношение, както между участниците на пазара, така и между бизнесмени и администрация, може би е определяща за тяхната негативна позиция и към корупцията.

За по-голямата част от респондентите гореспоменатите принципи не се прилагат еднолично от самите тях, а са косвено достояние и на другите работници във фирмата. Приблизително 43% са посочили, че основните критерии, които се използват в бизнеса са написани и работниците знаят за тях. За 34% необходимостта от информиране на заетите за тези принципи в конкретната фирма отсъства.

Разработването на етически кодекс на фирмата е важен фактор за ограничаването на неофициалните плащания не само от страна на фирмата, но и за общото лимитиране на корупцията в страната (*Таблица 9*).

ТАБЛИЦА 9. ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ, КОИТО БИХА НАМАЛИЛИ НЕОФИЦИАЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ НА ФИРМАТА

	%
Различни оферти се сравняват в съответствие с определен критерий – обективно най-добрата оферта печели договора	46.0
Ясно написано описание на продукти, услуги, цени и условия	42.4
Когато договърът е сключен и подписан, не може да има промяна на цената	33.6
Предварително определен критерий за преговори между бизнес партньорите	30.3
Бизнес партньорите са избрани според определен, предварително дискутиран критерий	15.1
<i>Не сме имали неофициални плащания</i>	26.7
<i>Не знае / Не отговорил</i>	4.7

База N = 611 (Всички респонденти)

По отношение на възможностите за ограничаване на неофициалните плащания, могат да се направят следните няколко извода:

- ◆ За болшинството от анкетираните етическите норми в бизнеса се свързват с точното и обективно изпълнение на задълженията, както от страна на обществените служители, така и от основните участници в бизнес сделките. Най-общо това са обективното оценяване на проектите или поръчките, прозрачността при описването на отделните стоки и услуги, както и изпълнение на пред-договорните споразумения по отношение на цена, условия и др. (Таблица 9)
- ◆ На ниво вътрешно фирмени отношения, 45% са на мнение, че собствениците и мениджърите не обсъждат въпросите с неофициалните плащания със своите работници. С други думи, ангажирането с корупционни сделки представлява един от принципите за ръководене на фирмата, който остава скрит за очите на обикновените работници.
- ◆ Друг аспект на вътрешнофирмените взаимоотношения по отношение на корупцията представлява приемането или предлагането на подкупи от страна на персонала, работещ във фирмата. Близо 48% от запитаните стопански ръководители декларират, че те стриктно инструктират своите работници и служители за последствията при приемане на подкуп от доставчици, закупчици или клиент. Едва 11% са на мнение, че от това няма смисъл, тъй като корумпираните работници ще продължат да извършват своята незаконна дейност.
- ◆ Предварителните споразумения с работодателя за последствията и отговорностите на служителите при случаи на корупция се оценяват като ефективен стимул за нейното ограничаване вътре във фирмата. Почти всеки втори мениджър е на мнение, че ако подкупен служител го заплашва възможността да загуби работата си, то той сериозно би се замислил дали да продължи да взима подкупи в бъдеще. Едва 7%

застъпват тезата, че служителят ще продължи с корупционните действия, независимо от договореностите с работодателя.

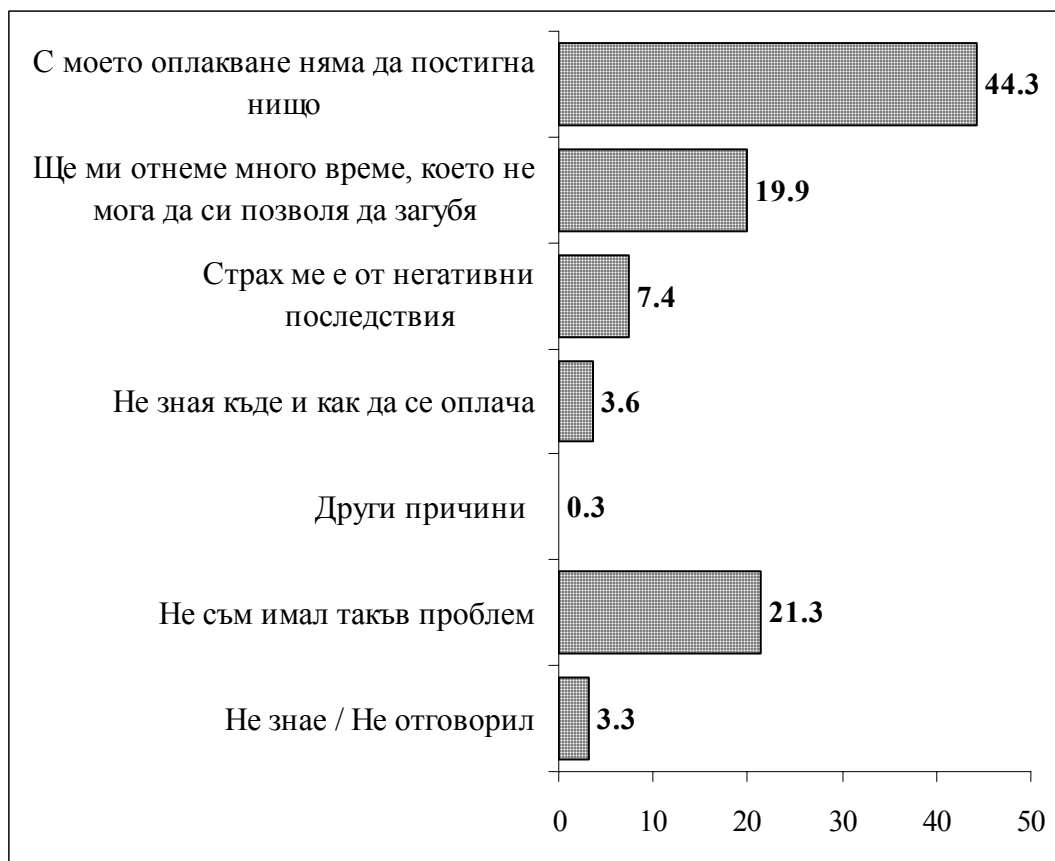
VII. СТРАТЕГИИ ЗА БОРБА С КОРУПЦИЯТА

1. ПРАВИТЕЛСТВЕНИ И ПОЛИТИЧЕСКИ РЕШЕНИЯ

Наличието на ефективни механизми за упражняване на граждански контрол върху дейността на обществените институции е съществено условие за ограничаване на корупцията в обществения сектор и подобряване на качеството на обществените услуги.

Данните от изследването красноречиво показват липсата на подобен механизъм. Въпреки че значителна част от отговорилите (четирима от всеки десет) са подавали оплакване в случай на некачествена обществена услуга, сред бизнесмените преобладава недоверието към ефективността на подобни действия.

Графика 13. Основни причини, поради които не са подадени оплаквания при некачествени услуги (%).

База N=366 (Респондентите, които не са направили оплаквания)

- ◆ Едва 4.7% от хората, които не са подали оплакване в подобен случай, не са знаели къде и как да се оплачат. Основните причини за липсата на реакция при предоставянето на услуга с ниско качество, е

преобладаващата нагласа, че “с моето оплакване няма да постигна нищо” или “ще ми отнеме много време, което не мога да си позволя да загубя”. (Графика 13)

- ◆ Висок е дялът на хората, които са се отказали да предявят основателните си претенции, защото са убедени, че по-скоро ще загубят, отколкото ще спечелят, както и на хората, които се страхуват от негативни за тях последици, ако предприемат подобна стъпка (съответно 85.1% и 9.8%).
- ◆ Процесът на установяване и утвърждаване на механизми за противодействие на отрицателните прояви в обществения сектор (в т.ч. и корупционните практики) не би могъл да се реши само с политическа воля и правителствени решения. Промяната на подобен негативен стереотип на мислене и поведение спрямо качеството на обществените услуги и спазването на законността при предоставяне им, ще изисква както сериозни усилия от страна на управляващите за утвърждаване на прозрачни и ясни механизми за граждански контрол, така и активното участие на самите бизнесмени.

Според анкетиранияте, основните усилия на правителството за подобряване на качеството на обществените услуги и намаляване нивото на неофициалните плащания трябва да бъдат съсредоточени предимно към улесняване и ускоряване на административните процедури, предоставяне на пълна и точна информация и постоянна подготовка и обучение на чиновниците.

За интервюираните бизнесмени най-голям ефект за подобряване на отношенията и работата им с чиновниците ще имат разработването на прозрачни правила и етични принципи за администрацията и изграждането на “отношение на вежливост” и уважение на чиновниците към клиентите (Таблица 10).

ТАБЛИЦА 10. ОСНОВНИ ПРАВИТЕЛСТВЕНИ ПРИОРИТЕТИ ПРИ ОГРАНИЧАВАНЕ НА НЕОФИЦИАЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ И ПОДОБРЯВАНЕ НИВОТО НА ОБЩЕСТВЕНИ УСЛУГИ (%)

	<i>Най-важна дейност</i>	<i>На 2-ро място</i>	<i>На 3-то място</i>
Уважение към клиентите	10.8	5.2	9.5
Предоставяне на пълна и точна информация	21.9	27.7	19.6
Разработване на прозрачни правила и етични принципи за администрацията	33.9	27.8	14.4
Улесняване и ускоряване на административните процедури	28.2	23.1	20.9
Изграждане на “отношение на вежливост” на чиновниците към клиентите	1.1	7.9	13.7
Постоянна подготовка и обучение на чиновниците	2.1	5.1	17.3

- ◆ Установяването на ефективни, некорумпирани служби за контрол и санкции против корупцията и публичното разкритие на корупционни практики и хора са посочени като приоритетни дейности, върху които

правителството трябва да съсредоточи усилията си, ако иска да намали нивото на корупцията.

- ◆ Непосредствено след тях се нареждат развитието на антикорупционна система, която гарантира анонимността и защитата на всеки гражданин и включването на бизнес-асоциациите в разработването на законите, засягащи бизнеса.
- ◆ Установяването и прилагането на прозрачен механизъм на контрол на обществената администрация също е посочено като един от възможните подходи за справяне с корупцията.

2. СЪДЕБНИ И ПРАВНИ РЕШЕНИЯ

Както беше посочено по-горе, отношението към съдебната система в страната е крайно негативно: осем от десет анкетирани нямат доверие в нея (*Графика 11*). Всеки втори бизнесмен е посочил, че новите бизнес закони и политики на правителството често засягат финансово бизнеса, без да му предлагат развитие.

ТАБЛИЦА 11. РЕАЛИСТИЧНИ ЕФЕКТИ В СЛУЧАЙ НА СПАЗВАНЕ НА АНТИКОРУПЦИОННИТЕ ЗАКОНИ И САНКЦИИ (%)

	<i>Много реалистично</i>	<i>Отчасти реалистично</i>	<i>Не е реалистично</i>	<i>НЗ/НО</i>
Бизнесмените ще бъдат мотивирани да използват етични практики в своя ежедневен бизнес, (обществените институции също ще бъдат стимулирани)	38.8	46.5	8.8	5.9
Повишаване доверието в медиите (вестници, радио, телевизия)	15.1	48.3	22.7	13.9
Обществените институции ще могат по-лесно да предоставят информация и да подобряват връзките с обществеността	29.5	52.0	7.5	11.0
Обществените институции ще предлагат по-добри услуги	37.2	49.6	7.5	5.7
Административните процедури ще станат по-бързи и ефективни	43.2	41.4	9.8	5.6
Обществените институции ще се идентифицират по-добре със своята работа и ще се развие чувство за лична отговорност	27.7	47.5	15.4	9.5
Репутацията на обществените институции като “професионална същност на държавата” трябва да се повиши	28.3	49.1	10.3	12.3

База N = 611 (Всички респонденти)

- ◆ Създаването на ясни правила за поведение на чиновниците и системното прилагане на антикорупционни закони и санкции е един от възможните подходи в борбата с корупцията в бизнеса.

- ◆ Очакванията са той да доведе до няколко важни следствия: от една страна, административните процедури да станат по-бързи и ефективни и да се повиши качеството на обществените услуги, което значително би улеснило предприемаческата дейност и подобрило бизнес-климата. От друга, самите предприемачи смятат, че бизнесмените ще бъдат мотивирани да използват етични практики в своя ежедневен бизнес и в работата си с обществените институции. *(Таблица 11)*
- ◆ Създаването на ясни правила за поведение на чиновниците и системното прилагане на антикорупционни закони и санкции ще промени както взаимоотношенията “бизнес-администрация”, така и съществуващите трайно установени взаимоотношения и практики за преодоляване на административните пречки пред развитието на предприемаческата дейност.

3. ЧАСТНИЯТ БИЗНЕС СРЕЩУ ПРОБЛЕМА КОРУПЦИЯ

Създаването и прилагането на антикорупционни закони и санкции се асоциира изключително с ролята на управляващите. Възможността за противодействие на корупцията чрез създаването на неутрална, неправителствена организация, която да публикува анонимно в масмедията доказани корупционни практики и да разкрива корумпираните личности, се приема противоречиво. Макар, че 29% от анкетирания са на мнение, че единствено медиите могат да окажат официален натиск за намаляване на корупционните практики, все още надделяват несигурността и страха от негативни последици. *(Графика 14)*

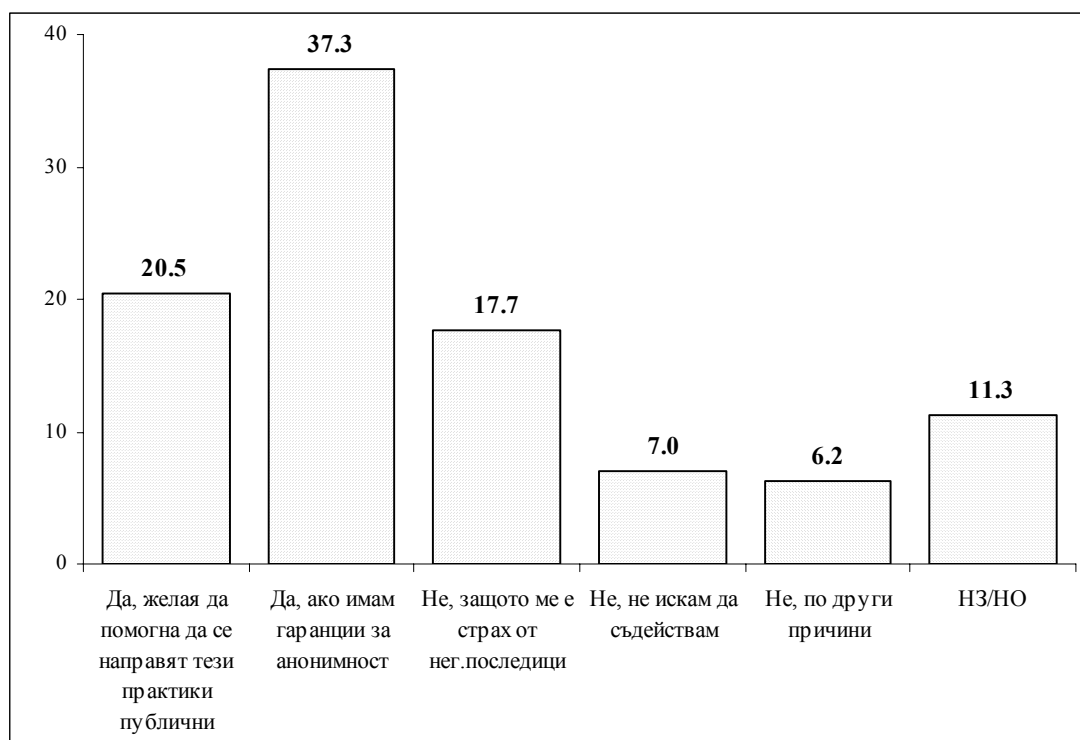
ГРАФИКА 14. ОЦЕНКА НА ПОЛЕЗНОСТТА ОТ СЪЗДАВАНЕТО НА НЕУТРАЛНА, НЕПРАВИТЕЛСТВЕНА ОРГАНИЗАЦИЯ, КОЯТО ДА ПУБЛИКУВА АНОНИМНО В МЕДИИТЕ ДОКАЗАНИ КОРУПЦИОННИ ПРАКТИКИ (%).

База N = 611 (Всички респонденти)

Все пак мнозинството от интервюираните бизнесмени биха сътрудничели на подобна организация, ако са били принудени да платят подкуп. Условието е, обаче, да бъде гарантирана анонимността им. Но дори и то да бъде изпълнено, делът на тези, които не биха го направили, защото се страхуват от негативни за тях последици, остава висок. (Графика 15)

ГРАФИКА 15. ГОТОВНОСТ ЗА ДЕКЛАРИРАНЕ РАЗМЕРА НА ПОДКУПА И ЛИЧНОСТТА, КОЯТО ГО Е ПОИСКАЛА ПРЕД НЕУТРАЛНА АНТИКОРУПЦИОННА ОРГАНИЗАЦИЯ (%)

База N = 611 (Всички респонденти)

4. БИЗНЕС АСОЦИАЦИИТЕ – СРЕДСТВО ЗА БОРБА С КОРУПЦИЯТА.

Възможността да се противодейства на разпространението на корупцията чрез участието в бизнес-асоциации все още остава на заден план. Едва 14.2% от анкетираните декларират, че членуват в някаква бизнес асоциация. В различните браншове дяловете на членуващите в някаква бизнес организация са най-значими в индустрията (43.4%), търговия на дребно (25.0%), строителство (25.0%) и търговия на едро (23.7%).

Въпреки че над две трети от интервюираните предприемачи заявяват, че се интересуват от по-нататъшни антикорупционни инициативи и изразяват готовност да ги подкрепят, данните показват, че позицията на бизнесмените е по-скоро пасивна подкрепа, отколкото активно търсене на възможни решения за противодействие на корупцията и включване в тях. Дори когато са склонни да подкрепят антикорупционни инициативи, те биха действали по-скоро самостоятелно, отколкото чрез бизнес-организация и единствено при условие, че са сигурни в запазването на анонимността им.

VIII. ИЗВОДИ И ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Основните пречки пред малките и средни предприятия за справянето с корупцията са липсата на прозрачност в действията на администрацията, несъвършенствата в съдебно-правната система, както и редица други проблеми, които имат общ характер за икономиката на страната.

- ◆ Според анкетираните бизнесмени основните проблеми, пред които се изправя българският бизнес днес са основно в две направления. На първо място се поставят глобалните административни и финансови трудности, съществуващи на държавно и законодателно равнище като данъчните задължения и всички свързани с тях неуредици, пречки, проблемите, свързани с финансовата и банково-кредитна система на страната, както и до голяма степен участието и ролята на държавата в икономическите процеси. На следващо ниво се проявяват проблемите, свързани с ежедневно управление на стопанските единици: разпространението на корупцията, административните процедури и бюрократичните пречки. Към тях още могат да се отнесат законовата рамка и всички проблеми при изпълнението, интерпретацията и актуалността на отделните закони.
- ◆ Изключително ниско е нивото на информираност на стопанските ръководители относно действията на публичната администрация. Близко половината от респондентите (45%) са на мнение, че достъпът до информация относно правилата и критериите за взимане на решения при различните административни процедури изцяло липсва.

За мнозинството от бизнесмените освен традиционните форми на корупция – даването на подкупи под различна форма, съществен елемент представлява и злоупотребата със служебно положение.

- ◆ Практиките, които най-често са съпътствани от корупция са обществените поръчки, контактите с митническите органи, издаването на лицензи и разрешиотелни.
- ◆ За болшинството от анкетираните бизнесмени най-често срещания подкуп представлява даването на пари в брой или подарък.
- ◆ Извършването на търговски операции без издаването на фактура и честата и непредвидена промяна на условията между доставчик или закупчик и бизнесмен са сред основните проблеми, стоящи пред бизнесмените по отношение на техните контакти с междинните звена в една бизнес сделка. Проблемът с корупцията обаче, се съдържа в по-голяма степен в отношенията на бизнесмените с администрацията, отколкото при този тип контакти.
- ◆ В най-общия случай идентификацията на споменатите по-горе случаи на корупционно поведение са базирани на личен опит.

Сред най-силните фактори способстващи разпространението на корупцията, са ефикасността на подкупа, липсата на контрол и не функциониращата правораздавателна система.

- ◆ 81% от анкетираните респонденти нямат доверие в съдебната система. Причините за тази слаба оценка, са преди всичко ниската ефективност и тромавостта на институциите, изграждащи съдебната система.

- ◆ Според анкетираните бизнесмени, в системата на обществените услуги, е налице занижен контрол, неспазване и заобикаляне на законово установените правила с цел лична изгода.
- ◆ 69% от анкетираните считат, че нито даващите, нито предлагащите подкуп биват реално наказвани.

Негативното отношение на стопанските ръководители към корупцията е продиктувано от личните им морални ценности, алтернативните способности за борба с нея и най-вече от нейното значение за дейността на самата фирма

- ◆ За близо половината от респондентите коректното отношение, както между участниците на пазара, така и между бизнесмени и администрация, определя тяхната негативна позиция към корупцията.
- ◆ Възможността за противодействие на корупцията чрез създаването на неутрална, неправителствена организация, която да публикува анонимно в медиите доказани корупционни практики и да разкрива корумпираните личности, се приема противоречиво.
- ◆ Възможността да се противодейства на разпространението на корупцията чрез участието в бизнес-асоциации все още не се възприема като ефективна алтернатива.
- ◆ Дори когато са склонни да подкрепят антикорупционни инициативи, бизнесмените биха действали по-скоро самостоятелно, отколкото чрез бизнес-организация и единствено при условие, че са сигурни в запазването на анонимността им.

Най-ефективните стратегии за борба с корупцията от една страна, са навременните и ефективни правителствени дейности и законови разпоредби, а от друга страна, развитието на алтернативни форми като антикорупционни организации, широка публичност чрез медиите и др.

- ◆ Основните усилия на правителството за подобряване на качеството на обществените услуги и намаляване нивото на неофициалните плащания трябва да бъдат съсредоточени предимно към улесняване и ускоряване на административните процедури, предоставяне на пълна и точна информация и постоянна подготовка и обучение на чиновниците.
- ◆ Установяването на ефективни, некорумпирани служби за контрол и санкции против корупцията и публичното разкриване на корупционни практики и хора, са посочени като приоритетни дейности, върху които правителството трябва да съсредоточи усилията си, ако иска да намали нивото на корупцията.
- ◆ Създаването на ясни правила за поведение на чиновниците и системното прилагане на антикорупционни закони и санкции е един от възможните подходи в борбата с корупцията в бизнеса.
- ◆ Голям ефект за подобряване на отношенията и работата им с чиновниците биха имали разработването на прозрачни правила и етични принципи за работата на администрацията и формирането на вежливост и уважение на чиновниците към клиентите.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1. ОПИСАНИЕ НА КОКРЕТНИ СЛУЧАИ НА КОРУПЦИЯ, С КОИТО СА СЕ СБЛЪСКВАЛИ РЪКОВОДИТЕЛИТЕ НА МАЛКИ И СРЕДНИ ФИРМИ

Забележка: Изброените по-долу примери за корупция са давани от всички респонденти, отговорили на въпрос, касаещ специфичен случай на корупция, с който са се сблъскали в практиката си. Въпросът е включен във въпросника, използван в проучването.

1. При категорично спечелване на търг впоследствие протоколът беше променен от същите членове на комисията, които ни класираха на първо място. Бяхме отстранени по “технически причини”.
2. Проблеми с възлагане на държавни поръчки:
  - В търг за масла, ТЕЦ включва изискване доставчика да има не по-малко от три автоцистерни. Поради което не бяха приети документите на участник с перфектен договор за транспорт с специализирана фирма.
  - Години наред в София конкурсите за доставка на гуми за градския транспорт се печелят от фирма, която не дава най-добрата цена за една и съща марка гуми. Това е поради включеният критерий в тръжните документи за “максимален пробег на гумата”. В световната практика нито един производител не дава точна цифра, тъй като пробегът е функция на много величини, неопределени и специфични за всяко превозно средство, в зависимост от техническото му състояние. Но в крайна сметка градския автотранспорт купува една и съща стока на по-висока цена, само поради “гарантирани” повече километри пробег! (Става въпрос за загуби от 15000 – 20000 лв. годишно). По-нататък или не се контролира този пробег, или се прехвърля като задължителен лимит върху шофьорите, които плащат неустойки или търсят каквито и да е стари гуми за да достигнат нормираният пробег.
3. Държавната такса при изваждане на удостоверение за актуално състояние на фирмата е 5 лв. за срок от 7-8 работни дни. На мен ми поискаха 50 лв., за да го получа за 2 работни дни.
4. От Ликвидационната комисия ми предлагаха закупуване на стоки с комисионна. При второто закупуване “комисионна” нямаше, защото ликвидаторът отсъстваше в момента на продажбата. Закупих на официалната цена, след което касиерката беше предупредена за уволнение. Преустановиха пропускателната ми възможност в землената комисия (ЗК).
5. Респондентът е инвалид I-ва група, с епилепсия. Има право да търгува на централната улица, но от кметството са разрешили на други търговци, а на него са отказали. Казва, че при изваждане на разрешителното е имал много трудности: искали са му по-висока такса, от която е освободен по закон. Искали са му и касов апарат, въпреки че има право да работи без такъв. Наложили му глоба. Той се оплаква на

журналисти, те публикуват статия в местния вестник, вдига се много шум и така получава разрешително за работа на централната улица без касов апарат. Казва, че данъците му са много високи и има заплахи от други търговци на същата улица. Оплакал се в кметството, но никой нищо не им прави.

6. Обраха магазина ни през 2001 г. Съобщихме в полицията. Те казаха, че се съмняват в някого, но не отидоха да го разпитват. На другия ден дойдоха да снемат отпечатъци и започнаха да си искат от стоките, които продаваме, но така и не си платиха накрая. Нямахме резултат от тяхното разследване, нищо не откриха, въпреки че знаеха кои са крадците. След няколко месеца дойде единият от полицаите, за да ни пита дали сме открили нещо!?!
7. Конкуренцията в шивашкото промишленост е много голяма и затова се налага да се плаща на закупчици на стоката.
8. Корупционната практика ограничава дейността на фирмата, тъй като консултациите и документацията се представят и се разработват от посочени лица на администрацията, от която зависи решаването на проблемите.
9. Шестгодишната борба по съдилищата, за да не ти отнемат това, което си закупил с право и с пари, е следствие на подкупността на някои служители от съдебната система.
10. Това, че не искам да плащам неофициално ми е пречило и ми пречи да участвам в приватизацията – за закупуване на малко производствено помещение.
11. Инспекторите от ХЕИ си тръгват от магазините с бутилка уиски, бонбони и др.
12. Използване на политическа власт при определяне и насочване на митническите плащания.
13. Мястото, върху което е построено заведението, е било общинска собственост. При реституцията собствениците са си взели документи за местата. При закупуване на терена спънките са спрели в момента, когато е дал исканата от административните служители сума от 150 х.лв. (през 1996 г.)
14. Навсякъде, където трябва да отида за решаването на даден проблем трябва да нося най-малко от продукцията, която произвеждаме (торти, кексове..). Служителите го приемат като нещо редно, а за мен това е изнудване.
15. Не желая нищо отрицателно да кажа, защото не зная какво ще ми се случи.
16. В обекта имах голяма кражба, но никой не ме обърна внимание. Крадецът беше заловен на друг обект, откриха и моя стока, но полицията ми заяви, че аз сама трябва да го съдя за щетите. Разноските по делото ще бъдат големи и няма смисъл да го правя. Не вярвам и на правосъдието.
17. Във фирмата ми имаше голяма кражба, но полицията изобщо не ми обърна внимание, не се мръдна на пета дори и затова сега работя само на дребно и проблемите са по-малко. Не вярвам на нищо в нашата държава.
18. При участие в търговете за обекти – предварително отваряне на документите и информиране на заинтересованите фирми.

19. Не се съгласих да платя и след това ми откраднаха колата. Върнаха ми я срещу откуп.
20. Току що отхвърленият кандидат за шеф на митниците си поиска подкуп от 50 лв.
21. В ...”едно” министерство мъж чакаше да влезе при министъра. Носеше прозрачна торба с шпек салам. Като излезе беше без торбата ...?!
22. Гл.счетоводител: “Наш служител, много затруднен материално, искаше да му изплатя забавената с месеци заплата и ми предложи 20 лв. (да се почерпя ...). Парите много му трябваха, а той си мислеше, че аз просто не искам да му дам заплата. Естествено, аз нямах от къде да взема тези пари, дори собствени нямах ... Много е жалко.”
23. Договор за строителни и изолационни работи – нереални цени и неотговарящи по спецификация материали.
24. Много са, но няма да реша проблема, ако ги кажа. Един от тях: Идва при мен един господин и от врата казва: “Онзи ... ми дава 10% и поема поръчката. Ти какво ще кажеш?” В същия тон му отговорих: “12%”. Взехме поръчката. Разбирай го както искаш.
25. Обикновено при участие в търг за спечелване на линии за превоз на пътници и товари. Винаги се пишат точни, обосновани и възможно най-ниски оферти. Предлагат се и допълнителни отстъпки. Накрая търгът се печели “неизвестно” как от съвсем други фирми. В последствие става ясно, че техните оферти по никой начин не са по-добри от нашите!
26. На обявен публичен търг за строителен обект фирмите, близки до инвеститора, предлагат нереалистично ниска оценка. Печелят търга, след което инвеститорът и изпълнителя сключват анекс към договора и се разплащат помежду си.
27. Въпреки че стоката е обмитена, винаги на границата съм плащал подкуп.
28. Заради корупция в общината се провали изграждането на три обекта. Кметът обяви търга за обектите за невалиден, тъй като не беше спечелен от неговата фирма.
29. Плащане на “Търговия на дребно”, за да продават в магазините си.
30. На митниците не може да се мине без картон цигари, дори ако няма за какво да направят забележка. Ако има проблем – плащанията са големи.
31. Редовно за лиценза се дават пари всяка година при подновяването му (особено за бързина).
32. Полицайте, за да не пишат акт, а винаги има за какво да се заяждат, се плаща на ръка 50-100 лв. Това са неща, които винаги ще ги има (по т.30, 31 и 32); не предполагам, че нещо може да се промени.
33. Пропуснат срок в “Златарска дейност”. За да бъдем изправни без глоба, която беше голяма, поискаха неофициално плащане от \$ 1000.
34. При:
  - Проверка и съставяне на данъчен ревизионен акт;
  - Митническите служби – ежедневно;
  - Противопожарната охрана.Всички чакат пари или подаръци.
35. Искаш да изкараш строително разрешение? Не може! Много законови пречки. Служителят трябва да наруши закона, за да придвижи процедурата по-бързо. За такова разрешение ще ти отидат две години. Прецени: да строиш и да правиш бизнес или да се откажеш.

36. Измислени държавни и общински контролни служби, които не вършат нищо. В 90% от случаите ти губят времето, защото не зависи само от тях.
37. Трябваше да прехвърля договора с Електроснабдяване – Добрич, от стария ползвател на моята фирма. Това ми костваше огромни усилия и загуба на време на стойност 250 лв.
38. При провеждането на търговете за магазините е имало подставени лица, които искат от останалите кандидати много пари и че се отказват от участие в търга.
39. Идва инспектор, хваща се за нещо и иска да състави акт за 1000 лв. Пита: “Ще пишем ли?”, което означава да му бутна в джобчето половината сума и той да си тръгне по живо по здраво.
40. Със съда – там всичко потъва.
41. Имаме готово разрешително за строителство, но не могат да го вземат, защото не могат да разделят парите
42. За изготвяне план за строеж – фирма, посочена от служителя, който трябва да го одобри.
43. За разрешително от ХЕИ. Посещават ме четирима служители и изтъкват измислена причина за отказ (недостатъчно осветление в помещението). След уточнението, че това е сервиз, а не шивашки цех и “почерпка”, въпросът е решен.
44. За включване към ел.захранване. Изискване за подземен кабел от трафопоста до сградата. След “уточнения” прокараха въздушна линия.
45. На моста на Сточна гара – изхода за Орландовци, редовно стоят катаджии (или полицаи). В посока “Сливница” (от Орлов мост) към Сточна гара – Орландовци на “зелено” преминавате през моста и в дясно отбивате за Орландовци. Светофарът на моста за идващите от “Хаджи Димитър” и покрай болницата свети червено. Това се използва от “контролиращия”, че минавате на червено и за да не пише акт е съгласен и на “почерпка”. Според него трябва да спрете на моста и да задръстите движението.
46. При посещение на органите на пожарната охрана за разкриване на обект се наложи да дам подкуп за по-бързото уреждане на разрешителното.
47. Държавен служител намекна, че няма да ме регистрира като земеделски производител, ако не платя, но той катастрофира и го замести друг, така че се разминах с плащането.
48. Не вярвам в “светлото бъдеще”. Обществена тайна е как оцелява дребният бизнес и как му “помагат” данъчните и административните облекчения.
49. Човекът беше от Столична агенция по приватизация. Поиска ми голяма сума за уреждане на един обект, но изобщо не беше свършил никаква работа. За щастие успях да го контролирам чрез известни лични връзки от друг служител без да плащам.
50. Ежедневно се сблъсквам с искане на подкупи от почти всички инстанции, от които зависи издаване на документи.
51. Обектът е работил повече от 50 г., а за 5 г. не можах да го регистрирам по новите изисквания. На края се наложи да го регистрирам срещу известна сума.
52. Много ярки случаи! Последният: При платена сума не ми се издава лиценз за продажба на алкохол и цигари. Защо? Жалбата до съда –

- укрита! Съдът отлага делото от март за ноември; от ноември за март. Как да се реши въпросът?
53. Да платя 10% от стойността на поръчката.
  54. Обект е в процедура на Държавна приемателна комисия. Обективни причини и обстоятелства за въвеждане в експлоатация са налице. Председателят на комисията получава сериозна сума за “отделеното време” и след 3 дни подписва отказ за въвеждане в експлоатация на сградата и иска още пари.
  55. Тече процедура за получаване на инвестиционен кредит. Бях принудена да заверя нотариално декларация да заплатя “комисионна” от 10% върху общия кредит на определено лице за услугата.
  56. Пътните полицаи налагат незаслужени глоби.
  57. Митническите служители си имат тарифа, за да мине бърза митница. Макар че си плащаме мита за внасяната стока, те трябва да си получат “своето”, т.е. “комисионна”.
  58. Поискан подкуп в размер на 5 000 лв. от данъчен служител.
  59. Искан подкуп в данъчното и пак работата не беше свършена. След оплакване (а имало и други нарушения) служителката беше уволнена.
  60. Имахме много проблеми с прекарването на телефона. Платихме и го прокараха.
  61. Предварително заплащане на 10% от стойността на договора, за да бъде одобрена нашата оферта.
  62. Поискани бяха пари за телефонизация. Подкупът се изразяваше в по-бързо полагане на телефонен кабел. След изплащането, услугата беше извършена, но не както беше договорено. Останахме леко излъгани.
  63. Има случай с колега, който в селскостопанска аптека продава негоден за ползване, вреден за здравето препарат на по-ниски цени. Това е корупция, а няма на кого да сигнализирам, за да запазя здравето на хората.
  64. В процеса на приватизация толериране от органа по чл.3 от ЗППДОП на конкуренцията.
  65. Общинските и други търгове да се провеждат с предварително изяснени условия и да не се провеждат задочно, без да има публичност. Тази организация е предпоставка да се избегне корупцията при възлагане на обществени поръчки.
  66. Най-дразненият случай на корупция е неиздаването на фактури от страна на големите фирми, от които закупувам стоката.
  67. Митническите служби държаха камионите ни и бавеха обработката им през април 2000 г. цяла седмица. Мотивът беше нередовни документи, а всъщност чакаха да им се плати и понеже ми беше омръзнало да давам неправомерно пари при всяко излизане от България наредих на шофьора този път да е стриктен със закона и да изчака. Той изчака повече от седмица. Накрая пак платихме, вече не помня колко.
  68. Най-ненаситни са инспекторите от ХЕИ (за нашата област – търговия с хранителни стоки). Документите ни не винаги са редовни по обективни причини, те го знаят и често ни наобикалят – събират си парите! И те са доволни, и ние сме доволни.
  69. В дребния бизнес човек се сблъсква с корупцията още при първоначалното навлизане в бизнеса – разрешителните винаги се изваждат с допълнителни плащания, защото чиновниците изкуствено

- бавят придвижването на решенията и трябва да платиш, за да се придвижат нещата. И в Съвета, и на адвокат трябваше да плащам допълнителни суми.
70. Най-сериозният случай на корупция, от който фирмата ни загуби много, е некоректното ни изместване от една поръчка, която бяхме договорили. В последния момент се отказаха от нашата оферта (март 2001 г.). В последствие разбрах, че конкурентната фирма е платила подкуп. Не мога да го докажа, но познавам възможностите на фирмата и зная как работи.
  71. Искане на подкуп от митнически служител при внос на стока по редовен начин с редовни документи.
  72. Корупционните практики не допринасят за успеха (печалбата) на нашата фирма. Изнудвани сме единствено от монополиста БТК, както повечето корпоративни клиенти.
  73. Възлагане на обществени поръчки с 10% комисионна.
  74. При всяка среща и при всяко минимално нарушение от служителите на фирмата и от собственика се говори за корупция. С дълбоко убеждение съм, че най-малтретираните хора от държавните и контролни институции са таксиметровите шофьори.
  75. За да получа курс, за да мога да работя, трябва да плащам. Ако не си платя, търсят друг превозвач, който си плаща.
  76. Незаконно е изискването за предварително плащане на 75% от ползваната през предходния месец ел.енергия за текущия месец, без да е ясно какво количество енергия ще се изразходва в цеха. Това е натиск от страна на монополистите и големите компании.
  77. Ръководството на кооперациите договаря неофициално плащане за всеки килограм изкупени плодове и зеленчуци (минимум 0,10 лв./кг). Има случаи на неспазване на договорите, поради увеличаване на тази сума от друг купувач.
  78. Реализирахме загуба от 1000 лв. за една сделка, поради плащания (неофициални) на митницата.
  79. Не съм се сблъсквал с корупция по отношение на фирмата ми, но законите за строителството са страшни. За пристройка от 20 кв.м чаках 6 месеца и пак не се получи и се отказах и сложих контейнери. Законът за строителството трябва коренно да се промени. Пари не съм давал, но всичко е направено за пари. Този, който загуби търпение да чака, ще бъде принуден да плати. Сам ще предложи пари без да му искат само по-скоро да му се уреди въпроса.
  80. Най-корумпиран е този, който е направил закона – толкова невероятно много са спънките за строителство, за прокарване на ток, за ВиК. За да сложа една мивка, трябва да имам проект, разрешение от ВиК, от ХЕИ и да чакам 2 месеца. Това е безобразие.
  81. Конкурсите за доставки на стоки в обществените организации се печелят почти винаги от добре известни фирми, които са от приятелския кръг на работодателя на тези обществени институции.
  82. Чакането на митниците е свързано с корупция. Митничарите си имат свои хора от които получават дребни суми (10 – 50 лв.) и минават без чакане.
  83. Бях поразен от това, че след като се разболях и лежах в болница един месец никой не ме рекетира от ниво санитар до завеждащ отделение.

- Бяха ми обяснени точно правилата на т.нар. лечебна пътека, за което благодаря на това тъй наречено лекарско съсловие.
84. На инспектор на ДАИ съобщих номерата на 20 нелегални таксита, които ежедневно конкурират нелоялно редовните таксите, но без резултат. Мисля, че в този случай има корупция – слаб контрол на ДАИ срещу заплащане.
85. Проблемът с газ-станциите, които никнат като гъби, а продуктът им е крайно некачествен. Явно никой не ги контролира; явно някой се облагодетелства.
86. При кредитите също се налага даване на подкупи за получаване на необходимата сума, напр. все още не мога да получа кредит от една банка за закупуване на кола.
87. За да се реализира голяма приватизационна сделка ми беше поискан подкуп в особено големи размери, като трябваше да се плати предварително. Изпълних условията, но сделката не се състоя и парите не ми бяха върнати. За да бъде взет подкупа сделката беше забавена с години от много високопоставени чиновници.
88. По мое мнение в центъра на проблема “корупция” стои действащото законодателство и нормативна уредба:
- Първо: Неясно и двусмислено са написани закони, които нарочно са такива, за да дават възможност на чиновника за двусмислено тълкуване на текстовете. Фирма “Софийска вода” (бивша ВиК) по повод изграждане на инфраструктура от частни фирми дава указания за вариант 100 пъти по-скъпо изпълнение. При “подходящ” подкуп указанията могат да бъдат променени.
  - Второ: фирмите с монополно положение на пазара като: ВиК, Топлофикация, Електроразпределение и някои други изработват (предлагат) закони, които не създават условия за равнопоставеност, а са изгодни единствено за монополиста. Пример: Наредбата за цени на присъединяване към Закона за енергийната ефективност е с неясни текстове и методика на определяне на цените. Фирмата ми е ощетена от тези текстове в горепосочената наредба, тъй като чрез нея се елиминира широкото разгласяване от Електроразпределителните дружества на кампанията за изкупуване на трафопостове от частни фирми и лица и т.н.
  - Трето: Изключително дълъг срок за издаване на разрешение за ползване на вече изградени обекти; ненужни бумажки (около 200 броя) за средно голям обект. Тромава структура на ДНСК (верига от много чиновници), което създава небивала по рода си корупционна обстановка.
89. За одобряване на проект, който след реализацията си може да получи субсидия по програма САПАРД (до 50% от вложените средства) се изисква официално плащане за разработка на 40 бр. документи (проект) от посочени лица, вкл. и с неофициално плащане – около 10% от стойността на очакваната субсидия, която може и след осъществяване на инвестицията да не се получи. Предлагам - за ускоряване на

процедурата и ограничаване на корупцията да се прилага опита на европейските страни.

90. Две години изчакам получаване на разрешително за обект. Особено трудно е за ВиК, за пожаробезопасност, за акт 16, като сградата е съществуваща. Изисква се препроектиране от препоръчан екип, чрез който би станало неофициално плащане.
91. Тежката процедура за водоснабдяване създава условия за корупция. Насърчава се поливното земеделие, а за сонда в собствената земя е необходимо специално проучване (с официална такса и неофициално плащане) от Министерството на земеделието. Разрешителното се одобрява от Министерството на земеделието, всички плащания се извършват предварително, а разрешителното съвсем не е сигурно.
92. Срещу сума от 2000 лв. журналист публикува статия от бизнес интерес за фирма, търгуваща със захар, прогнозирайки изгодни за нея тенденции.
93. Да се ограничи корупцията и да се дадат повече правомощия на местната власт за гаранции на съвестните производители.
94. Ясни закони за борба с корупцията и сериозни мерки, доведени до край
95. Срещал съм трудности при тегленето на кредит
96. Всеки ден и на всяка крачка корупцията ни спъва, но всички това е много трудно доказуемо ...
97. Корупция има навсякъде. Съмнявам се, че нещата могат да се овладеят...

ПРИЛОЖЕНИЕ 2. ОСНОВНИ РЕЗУЛТАТИ В ЗАВИСИМОСТ ОТ ВИДА И ГОЛЕМИНАТА НА ФИРМИТЕ.

ТАБЛИЦА 12. Относителен дял на случаите, при които се е налагало плащане на подкупи – договаряне с големи фирми, според икономическия отрасъл на фирмата (%)

	<i>100%</i>	<i>75%</i>	<i>50%</i>	<i>25%</i>	<i>До 25%</i>	<i>Няма неофици. плащания</i>	<i>НЗ-НО</i>
Селско стопанство	14,3	4,8	19,0	7,1	9,5	11,9	33,3
Хотелиерство-ресторантьорство	25,9	0	11,1	7,4	3,7	22,2	29,6
Финансови услуги	15,4	30,8	0	0	0	0	53,8
Строителство	3,2	4,8	14,3	12,7	11,1	25,4	28,6
Транспорт	5,9	11,8	13,7	7,8	3,9	23,5	33,3
Търговия на едро	12,4	11,4	18,1	13,3	9,5	14,3	21,0
Търговия на дребно	12,4	11,5	14,5	8,1	6,8	16,7	29,9
Комунални доставки (вода, ток и др.)	0	0	25,0	25,0	25,0	0	25,0
Производство (индустрия)	14,0	6,4	15,7	11,6	9,3	18,0	25,0
Инфраструктура	0	20	20	40	0	0	20

ТАБЛИЦА 13. Относителен дял на случаите, при които се е налагало плащане на подкупи - спечелване на обществени поръчки (%)

	<i>100%</i>	<i>75%</i>	<i>50%</i>	<i>25%</i>	<i>До 25%</i>	<i>Няма неофици. плащания</i>	<i>НЗ-НО</i>
Селско стопанство	26,2	9,5	14,3	2,4	4,8	14,3	28,6
Хотелиерство-ресторантьорство	25,9	18,5	0	11,1	11,1	18,5	14,8
Финансови услуги	46,2	30,8	7,7	7,7	0	0	7,7
Строителство	17,5	22,2	11,1	17,5	12,7	6,3	12,7
Транспорт	17,6	13,7	13,7	9,8	5,9	15,7	23,5
Търговия на едро	22,9	15,2	17,1	11,4	9,5	6,7	17,1
Търговия на дребно	22,2	15,0	15,0	6,4	7,7	12,8	20,9
Комунални доставки (вода, ток и др.)	50	25,0	0	0	25,0	0	0
Производство (индустрия)	26,7	12,2	15,7	9,3	8,7	9,9	17,4
Инфраструктура	0	40	40	0	20	0	0

ТАБЛИЦА 14. ИНФОРМИРАНОСТ ЗА НЕОФИЦИАЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ И АНГАЖИРАНЕ С КОРУПЦИОННО ПОВЕДЕНИЕ СПОРЕД БРОЯ НА ЗАЕТИТЕ ВЪВ ФИРМАТА (%)

	<i>до 5 души</i>	<i>6-20 души</i>	<i>21-60 души</i>	<i>над 61 души</i>
<i>Източници на информация за случаи на корупция</i>				
Личен опит	53,8	61,9	50	57,1
Информация от обществените медии	19,9	21,4	31,3	25,7
Опит на членове от семейството, приятели или бизнес-партньори	24,6	15,1	16,7	15,2
Друго	0	0,8	0	1,0
<i>Не знае / Не отговорил</i>	1,7	0,8	2,1	1,0
<i>Случаи на неофициални плащания при получаване на обществени услуги</i>				
Да	47,9	49,2	55,6	46,7
Не	45,3	42,1	40,3	47,6
Не знае-Не отговорил	6,8	8,7	4,2	5,7

ТАБЛИЦА 15. НЕРЕАЛИЗИРАНИ ИНВЕСТИЦИИ ПОРАДИ СЛУЧАИ НА КОРУПЦИЯ СПОРЕД ИКОНОМИЧЕСКИЯ ОТРАСЪЛ НА ФИРМАТА (%)

	<i>Оборудване</i>	<i>Нов кредит</i>	<i>Наемане на нов работник</i>	<i>Комуникации</i>	<i>Друга</i>
Селско стопанство	16,7	33,3	16,7	0	33,3
Хотелиерство-ресторантьорство	0	60	0	0	40
Финансови услуги	66,7	0	0	33,3	0
Строителство	50	20	25,0	0	5,0
Транспорт	57,1	21,4	7,1	14,3	0
Търговия на едро	58,1	19,4	6,5	6,5	9,7
Търговия на дребно	57,1	19,6	10,7	8,9	3,6
Производство (индустрия)	64,0	22,0	8,0	4,0	2,0
Инфраструктура	100	0	0	0	0

ТАБЛИЦА 16. ИНФОРМИРАНост ОТНОСНО КРИТЕРИИТЕ/ПРАВИЛАТЕ ИЗПОЛЗВАНИ В ПРОЦЕСА НА ВЗИМАНЕ НА РЕШЕНИЯ И ПРИ РАЗЛИЧНИТЕ АДМИНИСТРАТИВНИ ПРОЦЕДУРИ, СПОРЕД ИКОНОМИЧЕСКИЯ ОТРАСЪЛ НА ФИРМАТА (%)

	<i>Нямам достъп до тази информация.</i>	<i>Може би има информация, но не зная къде да я намеря</i>	<i>Има доклади, но информацията е непълна и неточна</i>	<i>Има пълна информация и бизнесмените са добре информирани</i>
Селско стопанство	76,2	4,8	16,7	2,4
Хотелиерство-ресторантьорство	59,3	18,5	18,5	3,7
Финансови услуги	76,9	0,0	23,1	0,0
Строителство	46,0	15,9	34,9	0,0
Транспорт	60,8	9,8	27,5	2,0
Търговия на едро	66,7	7,6	23,8	1,9
Търговия на дребно	67,5	12,8	16,7	2,6
Комунални доставки (вода, ток и др.)	75,0	0,0	25,0	0,0
Производство (индустрия)	61,6	14,0	20,3	2,9
Инфраструктура	80,0	0,0	20,0	0,0

ТАБЛИЦА 17. ПРОБЛЕМИ С ПРОЗРАЧНОСТТА НА АДМИНИСТРАТИВНИТЕ УСЛУГИ СПОРЕД БРОЯ НА ЗЕТИТЕ ЛИЦА ВЪВ ФИРМИТЕ (%)

	<i>до 5 души</i>	<i>6-20 души</i>	<i>21-60 души</i>	<i>над 61 души</i>
<i>Достъп до информация за критериите, използвани в процеса на взимане на решения и при различните административни процедури</i>				
Бизнесмените нямат достъп до тези критерии за вземане на решения нито до правилата за административни процедури	43,6	42,9	47,2	46,7
Може би тези критерии съществуват, но се използват рядко. Практиката на тайните плащания е по-силна	37,3	38,1	42,4	30,5
Официалните критерии и правила за взимане на решения са достъпни и бизнесмените са добре информирани	3,8	5,6	2,1	12,4
<i>Не знае / Не отговорил</i>	15,3	13,5	8,3	10,5
<i>Оплаквания от некачествена услуга</i>				
Да	42,4	29,4	43,1	43,8
Не	56,4	67,5	54,2	53,3
Не знае-Не отговорил	1,3	3,2	2,8	2,9

ТАБЛИЦА 18. УЧАСТИЕ В БИЗНЕС АСОЦИАЦИЯ (%)

	<i>Членува</i>	<i>Някога, вече не</i>	<i>Не членува</i>	<i>НЗ/НО</i>
<i>Брой заети лица във фирмата</i>				
до 5 души	4,2	4,7	89,8	1,3
6-20 души	16,7	2,4	80,2	0,8
21-60 души	19,4	6,3	71,5	2,8
над 61 души	26,7	5,7	64,8	2,9
<i>Икономическия отрасъл на фирмата</i>				
Селско стопанство	21,4	2,4	73,8	2,4
Хотелиерство-ресторантьорство	0,0	7,4	92,6	0,0
Финансови услуги	15,4	7,7	69,2	7,7
Строителство	30,2	9,5	58,7	1,6
Транспорт	13,7	2,0	82,4	2,0
Търговия на едро	17,1	3,8	78,1	1,0
Търговия на дребно	8,1	3,0	88,0	0,9
Комунални доставки (вода, ток и др.)	50,0	0,0	50,0	0,0
Производство (индустрия)	19,2	5,2	73,3	2,3
Инфраструктура	0,0	0,0	100,0	0,0

ПРИЛОЖЕНИЕ 3. ДЕМОГРАФСКИ ДАННИ ЗА ФИРМИТЕ.

ТАБЛИЦА 19. РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ФИРМИТЕ СПОРЕД ИКОНОМИЧЕСКИЯТ СЕКТОР

	Брой*	%
Селско стопанство	42	6,9
Хотелиерство-ресторантьорство	27	4,4
Финансови услуги	13	2,1
Строителство	63	10,3
Транспорт	51	8,3
Търговия на едро	105	17,2
Търговия на дребно	234	38,3
Комунални доставки (вода, ток и др.)	4	0,7
Производство (индустрия)	172	28,2
Инфраструктура	5	0,8
Друг сектор	104	17,0
Не отговорил	2	0,3

* Сборът на фирмите е по-голям от 611, защото част от тях извършват повече от една дейност

ТАБЛИЦА 20. ФИРМИ СПОРЕД БРОЯ НА ЗАЕТИТЕ В ТЯХ

	Брой	%
Само респондента	51	8,3
2 – 5 души	183	30,0
6 – 20 души	126	20,6
21 – 40 души	96	15,7
41 – 60 души	48	7,9
61 – 80 души	44	7,2
81 – 100 души	61	10,0
Не отговорил	2	0,3
Общо	611	100

ТАБЛИЦА 21. ЗАЕМАНА ДЪЛЖНОСТ ОТ РЕСПОНДЕНТА.

	%
Собственик	61,5
Директор	10,8
Съдружник	16,7
Член на борда	2,9
Друг	7,9
Не отговорил	0,2